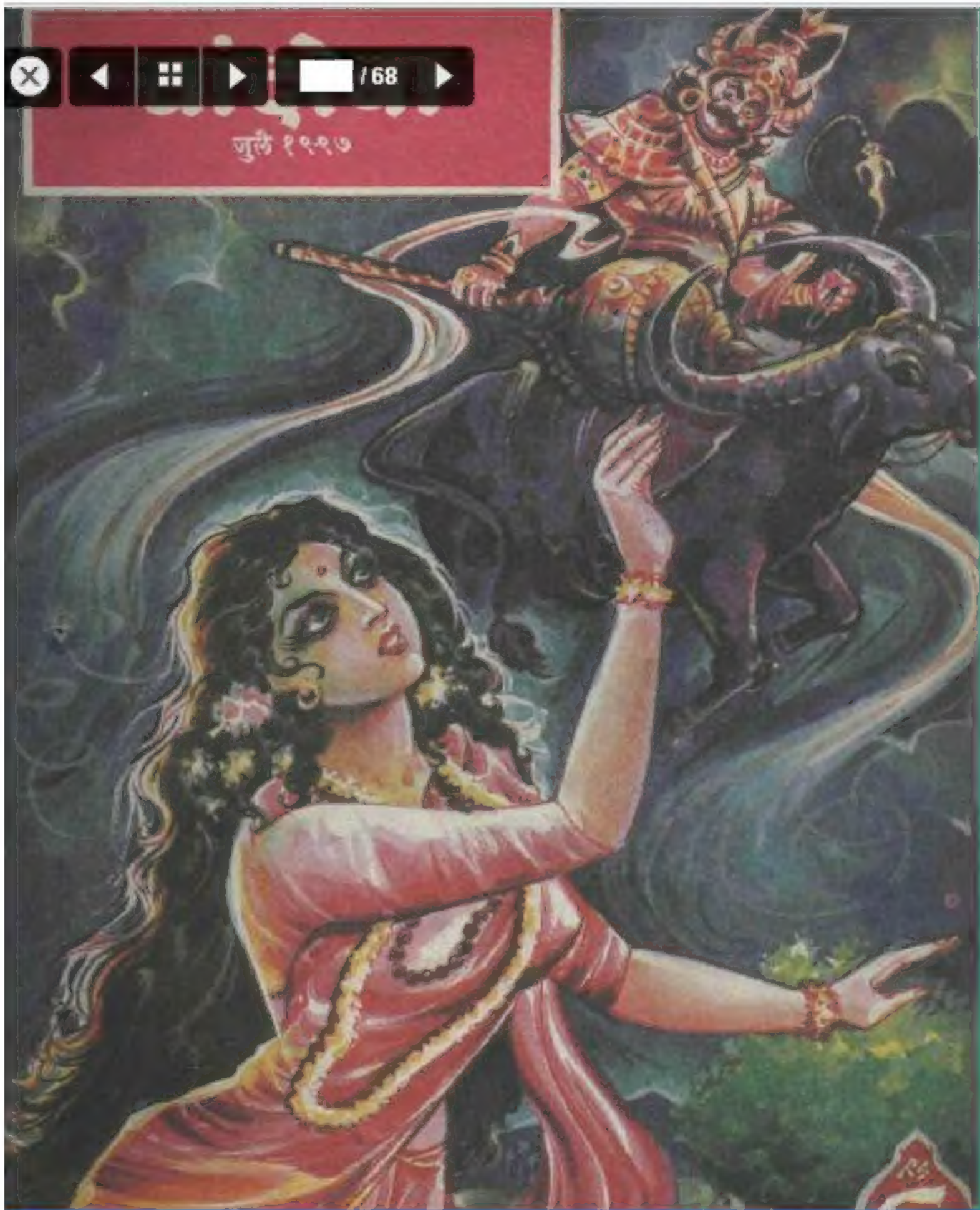

/ 68

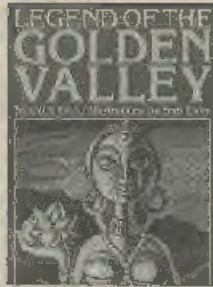

જુલિ ૧૯૯૭

Rs. 30/-

Rs. 40/-

Rs. 30/-

Rs. 30/-

Rs. 25/-

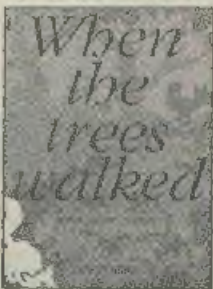

Rs. 30/-

CHANDAMAMA BOOKS ARE ALREADY A LEGEND! THEY OPEN A NEW HORIZON ON THE WORLD OF LITERATURE FOR THE YOUNG

Added to the six titles by Manoj Das is the charming seventh-

WHEN THE TREES WALKED by the inimitable story-teller Ruskin Bond

Rs. 30/-

Among the titles in the process of production are:

STORY OF KRISHNA
STORY OF RAMA
STORY OF BUDDHA

For details, write to:

CHANDAMAMA BOOKS
Chandamama Buildings
Vadapalani, Madras - 600 026.

विश्व सभाचार रशिया - बेलारूसचे पुनर्मिलन

मे २० ला रशिया व बेलारूस यांच्यात फेडरेशनच्या रूपाने पुन्हा ऐक्य होत आहे. पाच वर्षांपूर्वी सोव्हिएत युनियनच्या पतनानंतर १४४ रिपब्लिक राज्ये निरादारी झाली. त्यावेळी त्या राज्यांच्या वसतेच्या आपसू रवतन्त्र शांत्याचा सोडाव आनंद साधा होता. पण तो वास्तव औट परकेनाच ठरला.

१९९१ मध्ये सोव्हिएत युनियन छिन्नविच्छिन्न झाले. त्यामुळे रिपब्लिक राज्यांची शक्ती क्षीण झाली. रोजच्या जडदारीच्या कस्तूच्या किंमती आकाशात भिडल्या. शेवटी अशी न्विती जन्म घाली की कधी राज्यातून वेडनाडो तासून त्यास रंगा लावण्याची वेळ आली! अन्नाचे जगांना वाटले की, आपेक्षा कम्युनिस्टांच्या शासनाने आपण बरे होतो! चालू न्विस्वित्ते पाडून वाटले की तेव्हाच आपण सुखी होतो. एशियात पुन्हा ऐक्य होण्यातच आपली कलाप आहे, असे त्यांना वाटू लागले.

रशिया बेलारूस (भेल रशिया) यांच्यात कसाला मतभेद जवळ जवळ नाहीत. रश्यांची मातृभाषाही रशियनच आहे. बेलारूस जाल्या अन्न-विद्या आणि तांत्रिक ज्ञानासाठी प्रसिद्ध आहे. यामुळेच पूर्वीच्या सोव्हिएत युनियनच्या बोकात आपल्याने शेकडो-निकेत, मधीन निर्मिती, पेट्रो केमिकल्स, आहार आदींच्या खंडीत जगागर्भाची स्थापनाही तेथेच केले होती. या ज्ञानगर्भासाठी आवश्यक कच्चा मात रशियापासून पाठवला जात असे. रशियात बेलारूस हे फार मुख्य स्थान लाभल्यामुळे सोव्हिएत युनियनने आपला मात निर्यात कायदेकेंद्र येथेच बनवले होते. येथूनच युरोपच्या अन्य देशात मात निर्यात होई.

पूर्वीची ही स्थिती पुन्हा प्राप्त व्हावी, म्हणून पुन्हा या दोन देशांनी एकत्र येणे झालेच ठरले.

दोन्ही देश व त्यांच्या पुढेले ही गरज सोडवली असेच, तर आश्चर्य नाही. इथे आपणही एका विश्वाचा अखेरीसही आचरयक आहे. सोव्हिएत युनियन मोडल्यानंतर रशियात शिवशून्यता झाली. त्यात वारिस एमिलिन अध्यक्ष म्हणून निवडून आले. बेलारूसनेही त्यांना निवडून घेण्यात काही मधशिरपल्या भवत केली होती.

१९९१ च्या आरंभात विविध क्षेत्रात आपापसात सहकार्यासाठी एक ठराव काला व त्यावर दोन्ही देशांनी सह्या केल्या. २ एप्रिलला फेडरेशनच्या प्रस्तावावरही अशाच सह्या झाल्या. रशियाचे अध्यक्ष एमिलिन व बेलारूसचे लुकशेंको हे २० मे रोजी त्यावर सह्या करणार आहेत. यानंतर दोन्ही देशांच्या सवनांना या ठरावाना मान्यता देवून तो पक्का करवा लसेल.

बेलारूसच्या काही लोकांचे असे म्हणणे आहे की, अशा फेडरेशनमुळे रशियाचाच फायदा होणार आहे. त्यामुळे राज्यांनी मिनस्कमध्ये यांचिच्छ आखीलनेही होत आहेत. परंतु मध्यल लुकशेंको यांनी जवळला कोल मागितल्या. त्यासाठी त्यांनी एफोरेम लेवला आणि लॉसक लुकस्यानी लोकांची संगती मिळवली.

जे देश यामुर्ती सोव्हिएत युनियनमधून फुटून निघाले, तेही या फेडरेशनमध्ये सामिल होण्यासाठी पुढे येतील कतच, असे आता आपल्याला पहायचे आहे.

राधेश्यामचा हृदयविकार

रामनगर जमीनदाराच्या दरबारात राधेश्याम नावाचा एक पंडीत होता. दरबाराच्या कविगणांच्या नुका शोधून काढणे हे त्याचे काम होते. जमीनदार राधेश्यामच्या पाहिल्याने प्रभावित झालेला असल्यामुळे कोणत्याही कवीला पंधम राधेश्यामची प्रशंसा मिळवणे आवश्यक असे.

राधेश्यामला आपल्या जुन्न स्थानावरून फार गर्व वाटे. त्याच्या ब्रोलग्यावरून असे वाटे की, त्याच्या बरोबरीचा कवि कोणी असूच शकत नाही. त्याच्या 'हो' वा 'हो' म्हणणाऱ्यांना अन् जमीनदाराच्या निकटल्या व्यक्तींचाच फक्त तो गान देई. बाकी सर्व त्याच्यापुढे कः प्रदर्य असत.

जमीनदार नवतः झाला माणूस होता. कोणावरून बेहेवाकडे बोलणारांना तो जवळ फिरवूही देत नसे. त्यामुळे राधेश्यामचे दुर्गुण त्याच्या कधीच ध्यानी आले नाहीत.

एक दिवस जमीनदार साडीतून शेजारगावा जात होता. वाटेत गाडीचे चाक बरबाद झाले. साडी बांधवून गाडीवाला म्हणाला, "बालक, इथे जवळच अंधारुई आहे. आपण तिथे नया काराम करांना. गाडी मोकळी झाली, की मी स्वतः बोलवायला येईन."

जमीनदाराने आमराईत प्रवेश केला, तेव्हा त्याला असे दिसले की, एका झडाझाली काही लोक बसले आहेत. जवळ जाऊन पाहिल्यावर एक माणूस मोठ्या मधुर आवागात गात असल्याचे त्याला आढळले. तो मजामागून पडे गात होता आणि त्याचा अर्थही समजावून सांगत होता. जमीनदारही त्या गर्दीत मिसळला आणि तन्मयतेने ऐकू लागला.

थोड्या वेळाने तो याचक झुपस्थित झाल्याला म्हणाला, "अज इतकच पुरे, जुद्या

पुन्हा येई. आपण आता झुपून निघून आपापल्या कामाला लाग."

सर्वजण निघून गेल्यावर जमीनदाराने त्याच्यानावनीत विचारपूस केली. त्याला कळले की, गायकाचे नाव गोविन्द असून तो स्वरचित काव्य रामनगरच्या जमीनदाराला ऐकवण्यासाठी गेला असता राधेश्यामने त्याला बडबले. सध्या तो आपले पीठ भरण्यासाठी या जमीनदाराच्या माळ्याचे काम करत असतो. तो रोज शेतात कामाला येणाऱ्या शेताकऱ्यांना आपले काव्य ऐकवून त्याचा अर्थही स्पष्ट करून सांगत असतो.

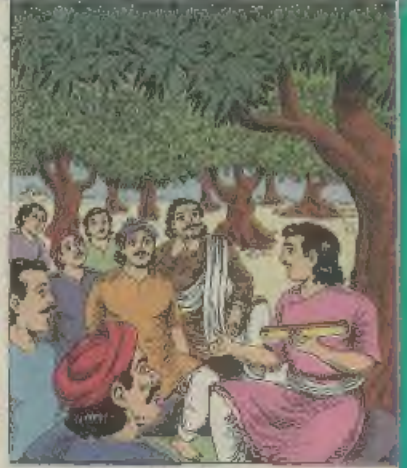
"जसं करण्यामुळे तुझा काव्य फायदा होतो?" जमीनदाराने गोविन्दला विचारले.

"जोकांनी नासं फल्य ऐकाय, त्यातून आनन्द तुझ्या यातक मला आनन्द मिळतो; मनाना तुम वाटत?" गोविन्द उत्तरला.

"पण पोल्याच्या त्रायकीन्यार काव्याचं महत्व वाढत असवं. रामनगरच्या जमीनदारापर्यंत आपलं काव्य पोचवण्याचा आटोकाट प्रयत्न तू केला नाहीस, ही तुझी चूकच आहे." जमीनदार झेतला.

"माझा शुध्दित तर जमीनदारापेक्षा हे ओतेच मोठे आहेत. कविता अकून आनन्द लुटण्यात अडथळा आणायला यांच्यात कोणी राधेश्याम हारखा माणूस तरी नाहीये. हे रोज माझ्याकडे येऊन मोठ्या आवाजीने माझं काव्य ऐकतात. यामुळेच मला आत्मतुष्टी मिळते." गोविन्दने सांगितले.

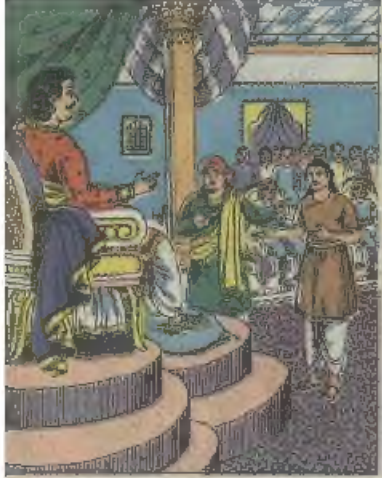
आता जमीनदाराने 'यापण कोण' हे सांगितले. मंतर तो म्हणाला, "राधेश्याम हा महान् पंडित आहे. काहीतरी चूक झाली

असाली. माझी इच्छा आहे की तू माझ्या दरबारात येऊन माझा भरकार स्वीकारावास."

आताच गोविन्दला समजले की, हा माणूस दुसरा कोणी नसून ब्रुड रामनगरचा जमीनदारच आहे. त्याला आपल्या वर्तणुकीबद्दल पश्चात्ताप वाटला, तो म्हणाला, "माझ्याकडून बजायता नूक घडली असेल, तर मला माफ करा. पण राधेश्यामसारखा अडथळा वाटेत असताना दरबारात यायची माझी इच्छा नाही."

आपली अंगठी काढून गोविन्दच्या हाती देत जमीनदार म्हणाला, "ही बाखवनीस की, कसनाही अडथळा न येता तू सध्या माझ्यापर्यंत येऊ शकशील. आज आहे पंचमी. पंचमीच्या दिवशी मी तुझी वाट

पाहीन." गोविन्दने स्वाम्या चिनचपूबक नमस्कार केला. इतक्यात गाडीवाला येथून जमीनदाराला बोलावून येऊन गेला.

दशमीच्या दिवशी गोविन्द जमीनदाराला भेटला आणि त्याने भरल्या दरबारात आपले काव्यपठन केले. जमीनदाराने बुरा होऊन त्याला हजार अशक्यां देण्यासाठी मन्थाला आगा दिली. तेव्हा हताशेप करत राधेश्याम म्हणाला, "स्वामी, या दरबारात सन्मान मिळवण्यासाठी योग्ययोग्य तरबायचा निर्णय मी घ्यायचा असतो. माझा कसा निर्णय आहे की - हा कवि सन्मान मिळवायला योग्य नव्हे!"

"आपला निर्णय मी नेहमीच भ्रमनस आला आहे, पण फक्त एकदाच यावेळी अमरा माझा निर्णय मान्य केलेला, तर बरे होईल. ही माझी

केवळ विनंती आहे." जमीनदार हसत बोलला.

"स्वामी, योग्य व्यक्तीचा निर्णय मी नेहमीच कबूल करतो, पण या दरबारात कवीची योग्यता पारखू शकेल असा माझा शिवाय दुसरा योग्य माणूस नाहीय." राधेश्याम बोलला.

जमीनदाराचा चेहरा जसा रागाने कात झाला, पण मोठ्या कष्टाने स्वताला सावरत तो म्हणाला, "योग्यतेबाबत मला कदाचित कळत नसेलही, पण सन्मान मिळवायचा हक्कदार कोण, इतके तरी मला नक्की समजते." अन् दिवाणाला बघून तो म्हणाला, "दिवाणजी, मी सांगितल्याप्रमाणे कवीचा सत्कार करा."

राधेश्याम हा अपमान सहन करू शकला तो म्हणाला, "आपण आपल्या अधिकाराच्या अहंकारामुळे आपला विवेक विमरनात अक्षामुळे आपलेच अहित होईल. एवढे म्हणून मी आपणाला सावध करत आहे. माझ ऐका अन् हा सन्मान पाववा. तसे घडल नाही, तर इथून पुढे कवींच्या चुका ओळखायची माझी जबाबदारी नाही."

"दुसऱ्यांच्या अहंकाराबद्दल ओलण्या-आणी स्वतःच्या अहंकाराबद्दल चिंता कर पंडितजी! पंडिताला अहंकार ओथपत नाही. आपणाला हा माझा सावधगिरीचा इशारा आहे." जमीनदार बोलला.

हा धोर बेपमान सहन न होऊन राधेश्यामने घरी पोक्यावर बायकोला सारी हकीकत सांगितली आणि जमीनदाराबाबत तिच्या समोर खूपच भलेबुरे बरळला, ती त्याला

म्हणाली, "अतः आज्ञाशत येथून आपण कोण, आपले स्थान काय-या गोष्टी विसरू नका. ते मालक आहेत. त्यांच्या निर्णयाचं पालन केले नाही, तर अस्तित्वच मिटून जाईल न?"

त्याच वेळी गोविन्द तेथे येथून म्हणाला, "माझ्यामुळे जमीनदार आपणावर नाराज झाले, याच मला दुःख वाटतंय. विश्वास ठेवा-माझी यात काहीच चुक नाहीय. सर्व अगदी अचानक घडले, मला आपणाबद्दल आदर वाटतो. माझ्या कवितेत काय चुका आहेत, मी मागापा अधिष्ठात्री का वगू शकत नाही, हे मला कळतं तर मी आपल्या चुका सुधारेत ते जाणण्यासाठीच मी आपला आपणाकडे आलोय. जे सांगायचं, ते अगदी निसंकोच सांगा."

रागाने राधेश्याम म्हणाला, "आता एकदा जमीनदाराकडून प्रशस्ती मिळाल्यावर तुला माझ्याकडे काय काम? माझी वेष्टा करण्यासाठीच तू इथे आलायस-हे मज्हीत आहे मला! अगदी ताबडतोब जाय लागू द्या!"

"दुसऱ्या एका कवीशी वागायची ही काय पद्धत आहे? आपण अत्यंत अहंकारी आहात. आपल्या या गर्वाची शिक्षा आपणाला नक्कीच मिळेल." असे म्हणून गोविन्द तेथून निघून गेला.

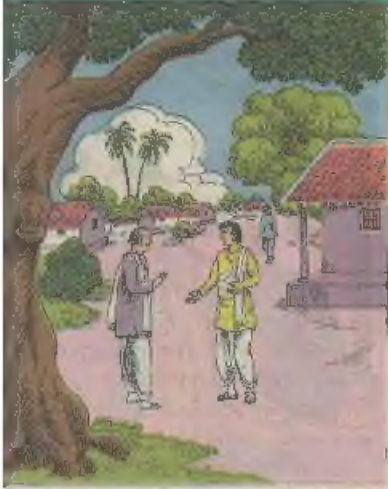
त्याच्या बोलण्याने जसा राधेश्यामचे भातच सुटते! तो गोविन्दला शिष्या देऊ लागला. शिष्या बंकता वकता त्याच्या छातीत कळ आली आणि तो धाडकन जमिनीवर कोसळला त्याच्या बायकोने

घाबरून जाऊन ताबडतोब वैद्याला बोलावून घेतले. तपासणी करून वैद्य म्हणाला, "हा हृदय विकाराचा तीव्र संदका आहे. योगापुरचा वैद्य सनातन हाच यावर भुषाव करू शकतो. पण तो राजा जन् जमीनदारांना सोडून इतर कोणावरही भुपचार करत नाही."

जमीनदाराला याबद्दल कळल्यावर त्याने ताबडतोब राधेश्यामला योगापुरला पाठवायची व्यवस्था केली; सनातनकडून भुपचार करवायची व्यवस्थाही केली. अनेक प्रकारांनी तपासणी करून सनातन म्हणाला, "हा मागसिक रोग आहे. खरे कारण कळल्यावरच भुपचार होवू शकेल. तोपर्यंत हा जरा होण्याची काहीच शक्यता नाही."

जे घडले, ते सर्व राधेश्यामने सनातनला

निवेदन केले. तत्पर तो म्हणाला, "जमोनदार आणि गोविन्द यांच्या अहंकारामुळेच मी आजारी पडलो. त्यांनीच माझ्या मलावर जाचात केला."

"जमोनदाराने तर तुझ्या श्रुपचारबाडों आवश्यक तो व्यवस्था करून दिली. गोविन्दने तुझ्याकडे येऊन आपल्या चुका जाणून घ्यायचा प्रयत्न केला. एकजण दयाळू आहे, तर दुसरा विनयशील. त्यांच्यात खोट काढणं हा तुमचा गहजगड आहे. प्रथम तुला आपला हा शोध त्यावायला हवा. नाहीतर हो व्यात्री कायमची चिकटणार तुला." वैद्य बोलला. त्याच्या या बोलण्यावर विडून राधेश्याम म्हणाला, "मी महापंडित आहे. अहंकार आणि आत्माभिमान यातला फरक जागला कळतो मला. तुम्हाला ते कळत नाही,

म्हणूनच जसं दोलताय."

हसल सत्कारा म्हणाला, "मी केवळ वैद्य आहे. पंडित नव्हे; हे खरंच आहे. पण तुझ्या रोगाचं मुळ कारण जाणत्यावाचून चिकित्सा करणं, मलाही शक्य नाही. आपल्या शिष्याला रामनगरला पाठवून मी पूर्ण माहिती मिळवीन. तुझ्या रोगाचं कारण तिथे असेल, तर कट्टेलच मना."

सनातनचा शिष्य रामनगरला गेला व त्याने सारंग चौकशी केली. एका प्रमुख मणसाने त्याला म्हटले, "राधेश्यामला हृदय विकार झाला असला तर नवन नाही. आपल्या मुलाचं बोलणं तो ऐकून घेत नाही. आपल्याला हवं तेच करतो. बापाचं अन् मुलाचं भांडण सत्यावाचून एक दिवसही जात नाही. शेवटी हतकं झालं की बापाचं मुलाला घरातून हाकलून दिलं; अन् त्यामुळेच त्याच्या छातीत वळ आली."

दुसऱ्या एका मणसाने म्हटले, "मला याचं मुळ कारण माहीत आहे. राधेश्यामच्या शेजारी सुगीव रहातो. या दोन वरांच्या मधे भगिनीदारीतली भिंत आहे. या विषयावरून जोचात नेहमी भांडण होत अमतात. रोगाच कारण तेच आहे."

"हा सुचीव कशा प्रकारचा आहे?" शिष्याने विचारले.

"राधेश्याम सोडला तर त्याला दुसरा कोणी शत्रू नाही." त्या मणसाने सांगितले. शिष्य आणखी लोकांना भेटायला निघाला.

राधेश्यामची चार एकर जमोन होती. नोकराकडून तो तो कमून घेत असे अन् बरोच त्यांच्याशी मांडत असे. एकाने त्याच्या

आजाराचे हे कारण सांगितले; वर दुसरा एकजण म्हणाला मी, राधेश्यामचा गवळी दुधात पाणी घालतो म्हणून तो विडून आरडाओरडा करत असतो.

शिष्याने जवळजवळ वीस लोकांकडून माहिती गोळा केली. त्यातल्या प्रत्येकाने राधेश्यामच्या हृदयाविकाराचं निरानिपळे कारण सांगितले. एका हृदयरोगाची इतकी कारणे? शिष्य अश्चर्यात पडला आणि कसा येवून त्याने सर्व काही मूर्खता सांगितले. राधेश्यामने त्याच्याजवळ सारा संवाद ऐकला. सनातन त्याला म्हणाला, "ऐकलंस न? रामनगरच्या बऱ्याच शणैला तुझ्या हृदयरोगा बद्दल अगोदरच माहिती आहे. त्यांना त्याची कारणही माहीत आहेत. इतकी जी कारणं आहेत, त्यातून तुला हृदयरोग होण्याचं मुख्य कारण तुच शोधायला हवं."

राधेश्याम जाता मान घाली घालून म्हणाला, "मी स्वतःच अर्ध कारण रोगाचं अशी तुमची इच्छा आहे ना? ज्या दिवशी मी रोगाने पछाडून तुमच्याकडे आलो, त्याच दिवशी तुम्ही खर कारण ओळखले. जितकी कारणं तुमच्या कार्ने आली, त्यातलं मुळ

कारण माझ्याही ध्यानी आलेय. ते म्हणजे माझा अहंकार! मी त्यांचा त्याग केला नाही, तर माझ्या मनाला शास्त्री मिळणार नाही. ते कायमचं अशान्त राहील. हा हृदयरोग हटायला आधी मत्त शान्त व्हायला हवं. बरोबर आहे ना? पण हा अहंकार कसा पळवून लावावा हे कळत नाहीय मला. आपण सांगा त्यासाठी मला काय करायला हवं?"

सनातन हसत म्हणाला, "तुझ्यात अहंकार भरला आहे. हे कळून वेळेस ते वरं झालं. सत्य समजलं हेच खूप झालं. वामुळे हळूहळू तुझा अहंकार कमी होत जाईल." थोडे दिवस वैद्याने राधेश्यामवर श्रुपचार करून त्याला परत पाठवले.

यानंतर राधेश्यामला आपल्या मुलाचे दोलणे बरोबर वाटू लागले. जमोनदार जोक त्याला आत वाटू लागले. जमोनदार जाता त्याला सर्वश्रुष तपसू भणून धामू लागला. सर्वांच्या चुका त्याला शम्य वाटू लागल्या. कवींच्या कवितांत काही चुक वाटलीच, तर तो स्वतः तो सुधारयला मदत करू लागला.

आंधळा भिकारी

सत्यपूरच्या राधाच्या देवळाजवळीं असून एक आंधळा भिकारी भोक मागत असे. आपल्या स्मोर एक फडके घासून ठेवून तो धनिराव जेणाबाबांना म्हणे, "माहेबा, आंधळ्यांना भिक्षा द्या !"

एकदा मुगांधिपुरच्या एका दुबकाने देवळात जाऊन देवदर्शन केले अन् परत येताना त्याला हा भिकारी दिसला. 'बन्मान्धळा आहे' असे म्हणून तो भोक मागत होता. इतर भिक्षा-आपेक्षा त्याच्याच फडक्यावर जास्त रैसे होते. पण या तदणाने पाहिले की, भिकारी अंधून-मधून काही मार्ग मोकट पाहून एका डब्यात उबत आहे.

तदणाने 'भिकारो खरा आंधळा असल्याने' ओछावले. इतक्यात भिकारी ओरडला, "भिक्षा द्या नावा!"

"भिक्षा देईन. पण मला तुझ्या आंधळेपणाबद्दल संशय येतो आहे." म्हण त्या भिकार्याला म्हणाला. भिकारो लगेच बोलला, "हाटेबा, दूरवरचा तो हिरवा महाल दिसतोय न तुम्हाला? त्यापासून जोड्या अंतरावर बागळाच्या झाडाजवळ जे नारळाचे झाड आहे, तेही दिसतंय न आपल्याला?"

"हो, दिसतंय तर!" म्हण खुत्तला.

"परहिलंत, या आंधळ्यात अन् तुम्हाला कितो फडका आहे? ते झाड मला मुळीच दिसत नाहीय!" भिकारो म्हणाला.

होमित्र चव्हाण

सम्राट अशोक

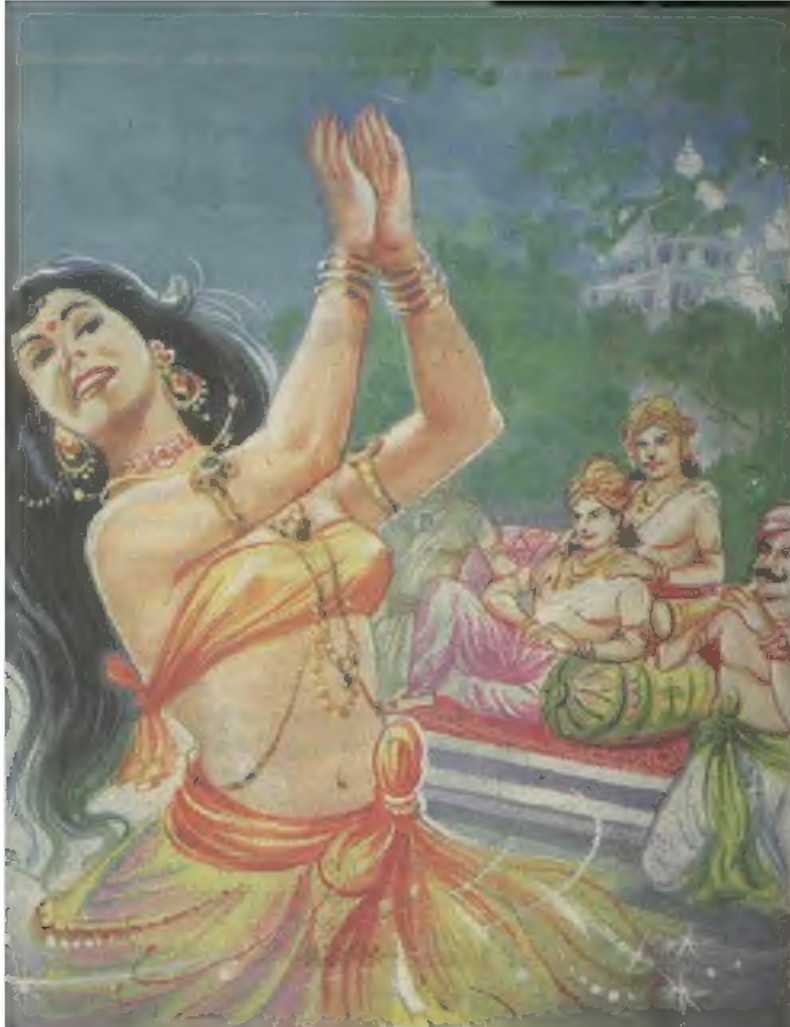
६

मगधसम्राट बिन्दुसार काजरी बसताना दक्षिणाला मधे बंड पुढे लासे. ते मोडून टाकायच्या कामात ज्येष्ठ पुत्र सुशेण याने निरुत्साह दाखवला. कनिष्ठ पुत्र अशोक पित्याचा आशीर्वाद घेऊन त्या कामासाठी सरनव्ज तलाभाकडे गेली आणि एकाच दिवसात त्याची बघेल्या बीमोड केली. शीस कटणारांचा त्याने जराही दया न दाखवता सुमूर्दक दिला. - पृष्ठे

संध्याकाळची वेळ होती. महाराज बिन्दुसार प्रांचा ज्येष्ठ पुत्र सुशेण आपल्या आर्षाचा बरोबर घेऊन वनविहारासाठी निघाला. राजधानी पाटलीपुत्रच्या जवळून बहाणाच्या नदीच्या किनाऱ्यावरील श्रुपवनात ते पोचले. ते पोचण्यापूर्वीच सेवकांनी त्यांच्यासाठी झालपदार्थ, पेये, फळे इ. ची व्यवस्था करून ठेवलेली होती. राजकुमारांनी श्रुपवनात प्रवेश केल्यावरच र ठिकठिकाणी अंगरक्षक नेमून

आत कोणी येणार नाही अशी व्यवस्था केली. आपल्या सगोरजगात कोणी विघ्ना आणू नये अशी त्यांची इच्छा होती. विशेषतः 'जननेने आपल्याला विलासदेभी आणि सम्राट बिन्दुसारचा अयोग्य पुत्र' म्हणू नये अशी सुशेणची अपेक्षा होती. त्या सर्वांनी हततःच वचवार प्रदार्थ खाऊन फळांचा रस प्यायला आणि ते श्रुपवनाच्या मध्यावर अंतरलेल्या जाजमानर जाडुन बसले. थोड्याच वेळाने

'बादोबा'

काही सुन्दर युवती त्यांच्या समोर आपले नृत्यप्रदर्शन करू लागल्या.

सुरेश नृत्य पहाण्यास मग झाला, त्याला असल्या मनोरंजनाची आवड असल्याचे त्याच्या हावभावानेून स्पष्ट दिसत होते. थोड्या वेळाने काही आवाज त्याला ऐकू आला. शकून पाहिल्यावर एक अंगरक्षक येगळे थांबत बापणाकडेच येत असल्याचे त्याला दिसले. जवळ आल्यावर हात जोडत तो म्हणाला, "प्रभू, आपला एक दलनायक आपल्या सैनिकांसह येथे प्रवेश करू इच्छित आहे. आज आपल्या आज्ञेशिवाय कोणीही आत येऊ शकणार नाही, असे सामुनही आत घेण्यासाठी तो राजमुद्रा दाखवत आहे."

"दलनायकाचे इथे काय काम?" महाराष्टी पालकून सुरेशने विचारले, "जो कारण मांगू दन्डित नाहीय, कदाचित आपणालाच माहित." अंगरक्षक म्हणाला, "ठीक आहे; ताचइतोंब पाठव त्याला." सुरेश चिडून ओरडला.

अंगरक्षक परत गेला आणि थोड्याच वेळात दलनायकाला बरोबर घेऊन आला. दलनायकाने सुरेशला नमस्कार केला, सुरेशने इशाराचे अंगरक्षकाला तेथून बापता सांगितले. नंतर दलनायकाकडे नाराजीने पहात विचारले, "आमच्या मनोरंजनात अडथळा का आपणाला? इतकी हिंमत आली तुला?"

"अडथळा आणणारे आम्ही कोण प्रभू? आमचा तसा श्रद्धेशी नाहीय." दलनायक नमतेने उत्तरला.

सुरेशाने अण्णवी ओरडून विचारले, "मग

चांदेला

इथे कथाला आनाम नु?"

"अद्या संध्याकाली इथे सोड्या प्रमाणावर अभिनन्दन-समारंभ साजरा होणार आहे, आवश्यक व्यवस्था करायची मला सेनापतीची आज्ञा आहे. त्या आज्ञेचं पालन करण्यासाठी माझ्याबरोबर आलेले काही सैनिक अपचना-बाहेर बघे आहेत, आपली अनुमती असेल, तर आत बोलवतो त्यांना." दलनायकाने भुचरोदाखल माहिती दिली. "गोट्या प्रमाणावर स्वागत-समारंभ? कुणाचे अभिनन्दन करायचं आहे?" सुरेशने विचारले.

"युवराज अशोक यांचे." दलनायकाने सांगितले.

"कशाबद्दल अशोकचे अभिनन्दन?" सुरेशने विचारले.

“प्रभू, युवराज अशोक घांटी तलशिला-
सथल जेड मोडून काढलें. एकाच दिवसांत
त्यांनी हेमहान कार्य करून दाखवलें. विजयी
होअन ते येत असल्यात त्यांच्या स्वागतासाठी
ही सारी तयारी चालू आहे.” दलनायकाने
माहिती पुरवली. ती ऐकताच सुशेमाचा चेहरा
पांढरा पडला. अनावर वीजच कोसळल्या-
सारखे सर्व बंधूंना वाल्ले. कोणाच्या तोंडून
शब्दच फुटला! सर्वत्रण अवाक आले! एक
कर्तकी म्हणाली, “वा! काय अचूक खबर!”
सुशेमा जोराने ओरडला, “बन्द कर
बकवास!” सुशेमा अशोकचा द्वेष करतो, हे
नर्तकींना अगोदरच माहीत होते. त्यामुळे
त्यांनी सुशेमाच्या ओरडण्याची पुढील पर्वा
केली नाही. सुशेमाच्या या कमजोरीबद्दल त्या
मनोमन हसत राहिल्या.

स्तव्य झालेला सुशेमा बोड्या वेळाने मोन
बस करत म्हणाला, “माझ्यापासून
असत्कार्यनंत हो खातमी तपसून का ठेवण्यात
आली? जाणूनवून असें केल वेल काय?”
“ही शुभवार्ता कळताच ती आपणालाही
नामिलेली जावी, अशी महाराजांची इच्छा
होती. पण आपण कुठे आहात हे माझे
नव्हते. त्यामुळेच आपणपर्यंत ही वार्ता
पोचवली जायू शकली नाही.” दलनायक
बोलला.
ओधाने कापत गुशेमा ओरडला, “गप
बस!”
“आपण कारण विचारलंत अन् मी
नामिललं. क्षमा असावी प्रभू!” दलनायक
म्हणाला.

“अम्हाला सगळं माहीत आहे. तू आपलं
तोंड बन्द ठेव.” असे म्हणत सुशेमा धुकून
चिरगजावर पाय पडलेल्या मापाडासारखा
अशक्त होयून तिथल्या तिथे फिरत राहिला.
नन्तर मुठी बन्द करून तो आकाशाकडे पाहू
लागला. इतक्या सहमरणे अशोक आपले
सक्ष्म साधेल, अशा विचारही मनाने येणे
झाला अशक्य होते. त्याचा या मोहिमेत
परभव व्हावा अशी त्याची इच्छा होती. पण
आता तर या विजयामुळे खलनायकात त्याचा
आदर वाढेल अन् तो ‘वेर नासकं’ म्हणवला
जाईल. सूप विचार करून तो मान खाली
घालून दलनायकाजवळ गेला. काय करावे हे
दलनायकाला समजेना.

अचानक आपली अंगठी काढून सुशेमाने
ती दलनायकाच्या बोटात घातली. नंतर हसून
त्याची पाठ धांपली. या ब्रह्मभक्त कुंजीमुळे

खलनायक स्तब्ध झाला. हळूच हसून त्याने
सुशेमाला नग्नकार केला.

“तू शुभसमाचार आपल्यामुळे तुला
बक्षिस दिवें मी! अद्या याहूनही मोठे बक्षिस
देईत पहा!” सुशेमा बोलला. “कुतरे आहे
मी महाप्रभू.” हात जोडत दलनायक
म्हणाला, “तुला ते मोठे बक्षिस हवं असेल,
तर तू एक काम करायला हव.” भावगर्भित
आवाजात सुशेमा बोलला.

“आज व्हावी.” दलनायक म्हणाला.
“काय आहे ते वंतर सांगेन. पयम सांग,
की मी कोण आहे?” सुशेमाने विचारले.

“असं का बोलता? आपण तर युवराज
आहात.” दलनायक म्हणाला.

“आज मी युवराज आहे, तर भविष्यात
कोण बनेन?” सुशेमाने विचारले.

“आपण महाराज बनाल प्रभू!”
दलनायक अचरला.

“शाबास! बरोबर बोलतास अप! भाची
महाराजाला साथ दिलोस, तर तुझं भविष्यही
अुजळून जाईल.” सुशेमा म्हणाला.

“आज या प्रभू, अवश्य पालन करीन.”
दलनायकाने आश्वासन दिले. “अशोकच्या
स्वागताची सारी व्यवस्था तुझ्यावर सोपवली
आहे न! तेव्हा ही व्यवस्था भुस प्रकार व्हावी
अन् अद्भुत रूपान प्रकट व्हावी. हा समारम्भ
इतक्या भुस कोटोचा व्हावा, कि त्या दासी
पुचाला आणखी कसल्या सन्मानाची जरूरच
पडू नये. समारंभाची व्यवस्था काहीही भुण
न ठेवता व्हावी. समजलं ना माझे म्हणणं?”
सुशेमाने विचारले.

हे बोलणे ऐकल्याबरोबर दलनायकाच्या
मुखात आर्कचित झाल्या, मोठ्या प्रेमाने त्याचे
हात पकडून सुशेमा म्हणाला, “आगूवाई-
सारखा घाबरतोस काय? दलनायक आहेस
ना? सेनापती बनायचं असेल, तर माझे

बोलेलं लक्षपूर्वक ऐकं, तं ज्ञाय करतव्यं हे नीट मनिस्तर मांगेन मी, बल माझ्या बरोबर." असे म्हणून सुशेम त्याला छाडीमागे घेऊन गेला.

दसऱ्या दिवशी संध्याकाळी अशोकचे अभिनन्दन करण्यासाठी अरीवशी प्रमुख माणसो सुपवनात जमा झाली. त्यांच्यात मगधला प्रधानमन्त्री, इतर मन्त्रिगण, सेनापती, दलनायक, अधिकारी, नगरप्रमुख, आणि राजपरिवारातले सुशेम व त्याचे भाऊ असे सर्व उपस्थित होते.

सूर्यास्त होत आला होता. तरीही अशोक अजून आला नव्हता. प्रधानमन्त्री सेनापतीला म्हणाला, "आपले पुत्रराज वायला इतका वेळ कसा लागला?"

"सूर्यास्तापूर्वीच तर त्यांनी यात्रला हवे

होवे, काही अनिवार्य कारण असेल." सेनापती म्हणाला.

इतक्यात एक दूत घोड्यावरून तेथे आला व नमस्कार करून प्रधानमन्त्रीला म्हणाला, "बाटेत इक्षुपुरला प्रजेने त्यांना अडवून त्यांचा सत्कार केला. समारंभ संपवून निघेपर्यंत एक तास गेला. त्यामुळेच अशीच झाला. पुत्रराज सेनेसह लवकरच पोचतील."

जवळच भुम्या आपल्या मित्राकडे अर्धपूर्ण नजरेने पहात सुशेम हसला. त्याच्या योगनेप्रमाणेच स्वास्त्याचे नाव पुढे करून जाणून वळून अशोकच्या वाजेत अर्धान्तर करणायला आला होता. बिघ्न असे केले गेले होते. ही गोष्ट फक्त सुशेम व त्याच्या विश्वास लोकांतच मर्यादित होती. त्याची योजना अशी होती की, अंधार पडल्यावरच अशोक सुपवलात येऊ घकवा.

सुपवनात गौचण्याच्या भागविर एका बाजूला अंध टेंकाड होते. नदीला पूर आल्यावर पाण्यात भू-प्रदेश वृह ल्ये म्हणून संपूर्ण नदीकिनाऱ्यावर दगडांचा अंधारा बांध बनवला होता. सूप पूर्वी हे काम झालेले होते. काही ठिकाणी दगड सुटून ओंध काहंसर दिला झालेला होता.

सूर्यास्त होऊन सर्वत्र अंधार पसरू लागला. वेणील मोठमोठ्या बाबांला पेरल्या मधाली बांघण्यात आल्या. इतक्यात ठरून घोड्यांच्या टोपांचा आवाज ऐक येऊ लागला. घोड्यांना ऐकू आल्या, "बोरागिरीर पुत्रराज अशोकचा विजय असो! पुत्रराज अशोकचा विजय असो!" घोड्यांमुळे वातावरण दुमदुमते.

सुशेम व त्याचे साथीदार काहीसे थुडित होते. त्यांची चिंता वाढत होती. प्रधानमन्त्री महाराजांतर्फे हातात हार घेऊन असे होते. अशोकची सेना बाघावरून सुपवनात पांचण्याच्या भागावर पुढे सरकत होती. उपस्थित जनतेत हर्षातिर्षक पसरला होता. त्यांचा आनन्द वर्णलसीत होता.

पुढे वेणाच्या तैल्यत जवानांचा साठबळ माजलो. एक मोठा आवाज झाला आणि पाठोपाठ हाहा कर माजला. वेदनेने वेणारे कण्ठणे चारी दिशांना प्रतिध्वनित होऊ लागले. अंधार झाल्यामुळे कुठेच काही दिसत नव्हते. आवाज कानी आला तरी, प्रत्यक्ष काय घडले, याचा मूळीच संदाज येईना. सैनिकांवर काही अपत्ती आली असावी असा अंदाज आला. ते मदतीसाठी ओरडत होते. 'वाचना, वाचना आम्हाला'. 'काटा हो कोणीतरी मला या दमडाखालून!' असे आर्त आवाज उमटत होते. या सर्व गदारोळात 'हा दसोपूत्र अडवून मेला असला पाहिजे, आपला वत चंगल्या तऱ्हेने अंमलात आला' - या विचाराने सुशेम मात्र फार सुख होता. दलनायकाने कारस्थान पूर्णत्वाला नेल्याबद्दल

मनोमन तो त्याचे आधार मानत होता. पण वरवरही मात्र तो अशोकबद्दल चिन्ता दर्शवू लागला.

"काय झालं? माझा भाता अशोक खुशाल आहे ना?" सुशेम ओरडत विचारू लागला. कोणीही त्याच्या प्रश्नाचे उत्तर दिले नाही. देखू शकले नाही. काही शिपाई मधाली घेऊन पुढे धावले. पोपर्थत मोठमोठे पत्थर बडबडत येऊन सैन्यावर कोसळून सैनिक त्याखाली ठेवले जाऊ लागले. बाकीचे सैनिक हाहा कर करत सैरावैरा धावू लागले.

प्रधानमन्त्री व सेनापती अशोकला शोधत ओरडू लागले, "पुत्रराज अशोक! कुठे आहात तुम्ही?"

थोड्या वेळाले कुठूनता प्रकट होऊन अशोक म्हणाला, "मो खुशाल आहे. प्रथम सांगतो तसे करा. दगडांमुळे जखमी झालेल्या सैनिकांचा काळजीपूर्वक शुचला, बाधा-वरून ज्या जखमाशांनी पत्थर ढकलले त्यांना पाटलात उरून पकड! आमचा विनाश इच्छितांच्या व्यक्तीचा अंदेश स्पष्ट झाला आहे. या कारस्थानामागे काय आहे, ते शोधायच आहे आपल्याला."

कीर्त्यापतिता नीवळी

सुरज हा व्यवहारी व क्षुब्धार मानिला. ज्ञान धर्मे, एकदा मुलीच्या ल्यामातों त्याला पैशांची जरूर भासली. गावचा महाजन मिथिलाच पाच्याकडे कर्ज मागितले. तर त्याने ते दाव्याला नकार दिला.

सायबेनोएरुड का विचारों विचारों को साक्षात्कार करके अपना पैसाही खाली, सोनेरी पिन्नापाना विद्वान्तात नक़्का कोशर सडर करके बरुकीये हेते, नक़्काप तरुणगी ही नोकीर निवृत्तव्यथाओं बहाओड वालों होरी, त्याग्रातुन प्रथम कुरु दोषांचोच निवडर सली, यन दोषेही श्रवैक नामगीत कुरु हेते.

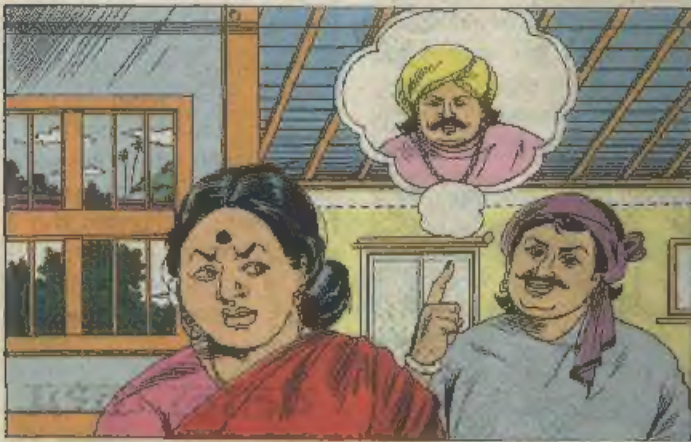
“एका वास्तविकान्तर सूचना मित्रंल” असे सांगून त्याला (याला कले गेले, ज्याची शिवड होईल त्याला नोकरी दिली) सांगायला पोलीस, त्या दोघांपैकी एक सोळा बूट मिथीबाबल महाजनचा मुलगा?

ही बाइबली कलमकाय भूज मित्रोलाइला संतापला आतून भ्रष्टाला, "तुम्हा मुलगा दिवाणीत मोडरी मित्रवत्ताकाय संतपील आहे, असं समजलं. विवाह मागला वतुं पूर्वीच गर्भवती, गिगरी ओल्लत जाहेल आम्हो. कोनाचान तो दिवाय बनलातनुं तें आपणा एक मायुची रोतकी. अन्ना गेल हवार् राखे दे, की ते बलिष्ठ मायणो आहे, असं तजो संभवतु. यथावती दयान वतान मी तुम्हा म्हाला की मोडरी मित्रवत देईन. प्रचल सफल झाले नाहीत, तर मी तुजी रक्कन परत करीन."

महात्मान मिश्राजीने मुकाबलेसुद्धा अनादीत हजार वर्षे दिले. एका आत्मवृत्तान्ताने मिश्रीलालजी मुनाना नोकीर मिश्रीना, भूजवका वायकला गेल्या हे समजले. तेव्हा वाणवण पत्नीला दोघी शरवत ती म्हणतली, "दीवाण अतुम्हीवांगल मिश्र अहलत, हे यना आधी वयरी म्हणलला नाहीत ते ? शास्त्रापासून का अपवर्तोले ही गोष्ट ?"

दाशे मृत्यु हावला आन त्याला, "अरे भजेने मी वाणि दिला शेत नगेन सवें जेते । मी विवाहा केतुनही गरी अमिनीसल्लेच्या मुलाला गोकरा द्यायला त्याला सगितसंघी नाहीं. साला योगांतर ही नोकरी मिळालीय, पण कातें तें हावला सलें, आपली पात मावली, केतुनही नहाजतावा ही बोध साधने धरून व्याजसहचरत कावत द्यावीत ।"

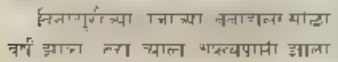
- पद्मार्चन वैसहज

सुनयना

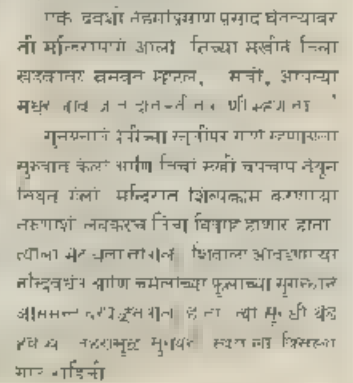
अंधारी रात्र, आणि भयानक वातावरण !
गहून गहून पाऊस स्फुरित होत. मधून
मधून बसकणाऱ्या विजेच्या प्रकाशात
अज्ञातविकाळ, भेसूर चेहेरे नजरे पडत होते.
शरीर थकपायला लावणाऱ्या कोव्हकुर्याच्या
आवाजाची त्यात भरच पडत होती. पण दृढ
निश्चयी विक्रमराया पुन्हा त्या झाडाकडे गेला,
झाडावरून प्रेत बुरखून आपल्या छाद्यावर
आडवे टाकले आणि तेहमीप्रमाणे मीन धारण
करून स्मृतांगकडे चालू लागला. तेव्हा
प्रेतज्ञाता जैताळ मोनू सांगला, "रात्र, मी
तुझा समजावता समजावता थकलो बाबा !
इतके काळ करावची अशी काय गरज पडली
तुला ? मां अज्ञानक, स्मृतांगक, पित्रांचे अन्व
विषयप्राप्ती आहेत, हे विमलतम काय ?
कोणत्याही अणी इयं तुझ्या प्राणावर बेतू
शकतं. तू काही सामान्य माणूस तेव्हास !
अणभर दुःख कर्तं अन् सोडून दिव, असें तुझ्या

वेताळ कथा

स्यै विदुषी दूषे दुःखे भूतवी भूषणी
अश्वी, स्वाच श्रवणं स्वशा अगने, जो राग
गर्भवसे आह गनयगनं व्या आवन्दावा
पात्रात्रि शुक्ला नाना रक्त विशिष प्रकाश

मि मन्त्रन दश्या ता सा प्रत्यक्षी आपन्त्या
प्रिय मखीत्या मि भूत हांयार नदून दुर्गजानेच्या

चन्द्रगिरिचा कुंवर राज सुधाकर टेंडोराच करता करता शिंगराच्या मागील बाजूने चढून वर आला तो एक अतम चित्रकार अतून पित्याच्या परवानगाने त्याने अनेक राज्यातून पर्यटन केल व कित्येक सुंदर प्रवेश व व्यक्तींचा चित्रे रेखाटली, तिथे असून गात असलेल्या मुनयनाचे सौन्दर्य पाहून तो हलक्या ताला आपल्या तोंड निम्बे सौन्दर्य निरखले गहिळा अशी अद्भुत मुन्सरी आजवर त्याने पाहिल्याच नव्हती त्याने तिच्याच्या तथ्येच गानमय भसणाऱ्या मुनयनाचे चित्र रेखाटले ते पुर होता होता तिचा सखीही परत येथून येणू लागली, अक्षर पसर लागलाय चला घराणां.

अ पश्चात कोण पाहून येथे असून सुधाकर तेवतयात एका सखतामणे लपला होता.

गाणारी सुतली या राज्याची राजकन्या असल्याचे त्याने ज्ञापले आणि निश्चय केला की विवाह करीन नर हिंसाधनच.

धातलेर सुधाकर भाषण्या गजपत करत गेला, त्या यथा त्याच पितृक निश्चयान त्याच्या प्रवासातील विशेष वर्णने त्याच्याकडून तेकल्यावर म्हणजे, राजकुमार, एक अर्थ समजाव आहे आपल्या समाजची एकुलती एक कन्या कांचना वृद्धाशी विवाह करू शिळत आहे तुम मने ऐकण्यासाठी त्यानी आपला दुन पाखला होला यापुढे त्याचे मांडलीक आहोत त्यांच्याशी संबंध जळणं आपले मोक्षमय खेल भाग्यच जणू आपला दारवाजा खटकायत आहे.

सम्राटाने एका वर्षापूर्वीच पेंवलेची सुधाकर एक अतम चित्रकार आहे त्याने महाम त्याला बोलावत आपल्या कुटुंबात राहून घेतले होते आणि परिवारातल्या लोकांची जिवेही काढतून घेतली होती त्यावेळी यवराणा काचताशी याचा परिचय झालेला होता.

कांचना काहीशे लक्षिक लठ्ठ होती आणि तिचे एक पायही अक्षीर होता तिची आठवण वसुंत सुधाकर पित्याला म्हणाला त्या माट्या, लग्नाच्या मुर्तीशी विवाह व बक्ष्य आहे ते ती स्वभावान लहरीही आहे.

मुलाच्या अंतराने ताराज झालेला राजा म्हणाला, 'तु काय स्वत ला मदन समजतास? तुही तर कुबडा आणि तिरळा आहेस.'

आपल्या लुबाडलेल्या पित्याचा मोमणा ऐकून सुधाकर दु खविहलत झाला तो म्हणाला, 'खिन्नपूरची क्षमा कर मावा राजकन्या आवरली आहे मला' त्याने

द लवलेल्या चित्रातील सौन्दर्य पाहून कान्तिवर्माही अक्षीर झाला थोडा वेळ गप्प राहिल्यावर तो म्हणाला 'माझ्या बोलण्याचे वाईट वाटून घेऊ नकास समाटाचा प्रस्ताव असान्य केला, तर कदाचित भावण्यात त्याचा परिणाम वाईट होईल आपण मांडलीक भक्षण आपले राखणी हातून बायची शक्यता आहे.

कान्तिवर्माला आपल्या पुत्राचा हट्टी स्वभाव चंगला आहीत होता सतयना व तिच्या पित्याकडल माहिती मिळवण्यासाठी त्याने आपले गुप्तचर नित्यपूरला पाठवले एका अठवड्यानं परत येथून त्यानी बायमी दिली की, सतयन जन्मांत आहे.

हा अडवेल मिळताच राजाने आपल्या पुत्राच्या दलसत आहीत त्याला विचारले 'पुत्रा तु सतयन ओक सीही बोलला नाहीस फक्त चित्र काढला, तरे ना?'' सुधाकरने होकारार्थी मान दलवल्यावर राजा प्रहं म्हणाला 'तजक्या अलीख मुन्सरी आहे यात थोड लक्षी पण ती विंचवरी जन्मापामुनच आंधळी आहे हे माहीत राहो तुला सहानुभूती दाखवत कान्तिवर्मानी माहिती दिली.

छाणभर सुधाकर आश्चर्यानेच पडला पित्याच्या मागण्यावर त्याचा विश्वास बसता तो चित्राला सतयनाच्या होळ्याकडे पडलानेच राहिला नंतर तो म्हणाला, 'मया तर फारच छान राजा विलाह मुनयनाशीन होईन.'

कान्तिवर्मा म्हणाला 'तेक आहे नवकरच तुझा विवाह मुनयनाशी त्राईन' अन पुत्राचा आशंनाव देऊन तो आपल्या भवनाकडे निघून गेला.

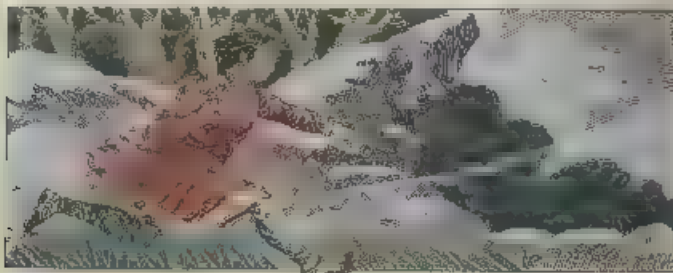
विजयवर्माजाला इलकी गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला, 'राजा, सम्राटाच्या कान्येभी आपल्या पुत्राचा विवाह व पडला तर अनर्थ होईल अशी कान्तिवर्माला भीती होती मुनयना आंधळी आहे हे कळल्यानंतर त्याने पुत्राला मनाई करायला हवी होती, पण त्याने तर थुलट त्याला शाशिवदि दिला विंचिच नाही वाटत हे' मला तर आपही एक पुत्र पडलाय, मुनयन आंधळी आहे असे कळल्यावर सुधाकरने 'मया तर फारच छान' असे का म्हटले? त्याच हे जालणं असंबद्ध वाटलाय त्या चकणीशी आपण विचार करू शिळित आहोत, ती विचकांश आहे याबद्दल त्याला तर चिन्त लागला हवी पण थुलट त्याला आनन्द राखोय, गीक आहे थोड्या वेळासाठी आपण हे सर्व वेसरुया मुनयनाचे

अने ध धसक, लक्ष्मण त्या रणतल्या एका
मूर्खीनी निंबल इला या संधी संधाकरून
हानी धनवला ह संधी त्याच्या दुष्कायस
हातक वाटतु अस वाटतु की शीतल
शोधिले व न धन मीत्या या शक्य अत
माहाव असता व दुष्यध्वी टाळस व न
श सत आवी शकल हीअ ज्ञात

अविनाशिकं भूतं नृत्तं विष्णुसंज्ञायाः कृपाणां,
 'सुधापावनां सुगन्धपात्री विवाहं कथायुता
 पञ्चाननं कर्त्तव्यमर्थाय परमं भक्तवत्सलं न्यायं
 आपली अमममां दृष्टवली' अत्र घञ्छ।
 श्रीधाराक्षिप्तं हिता अत्र आश्रयं वाम्यायामास्य
 सेदानं मन्त्रा त्रीं कर्त्तुं यावत् न गृहीं वपुष
 शश्च वै कर्त्तव्यवर्त्तुणा युवानं गम्याच्छा
 म्नींशी विवाहं कथायुता। तत्र च द्विजं अनु
 व्यामृष्टं कर्त्तव्यमर्त्तना भीमै पञ्चरथ्यं की,
 तन्विष्यात् आपत्तया राज्याय भुज्जानं त्वांनं,
 ममाराज्या कौघाना ब्रह्मी पश्येत् त्वांनं एषा
 राज्ञेयं राजाज्ञा पञ्च एकं अथ यवतींशी
 न्यायानं च्यत् क्षाण्यं अंमं कर्त्तुं भद्रां पत्ता
 सुधाकरचक्षुः च्यामवदक्षं कौमुदं वानं अम्मा
 कर्त्तव्यवर्त्तना विष्णुसंज्ञायाः कृपाणां अथ य
 म्नींशी तो ब्रह्मणं वि त्वांनं पश्येत् त्वांनं

[illegible]

वृत्तं देव्यं ज्ञान्यावर सकाव मौनं श्वा
अस्थिभ्या निमित्तान् वेताऽऽ पुतासह अदुष्य
६२॥

31

बुद्धिमान् विद्वान्

भूषण भूतचर्ये महीं-वच्य भ । चर
 कान्त न भव इव रीति आ ज्ञा-त ए वान्त वर्ण
 कैदेव शिक्षा शाली आज्ञा तं मान्द्राता
 कान्तान्-यन्ता बिराग्यु-स्तान्-यन्ता
 कान्तान् भवपद भवपदान् गुना भावपदान्
 कान्तान् असल कान्तान् की महीं-यन्ता
 विनयान् भवपदान्, "चर्या कान्तान्
 भवपदान् भवपदान् असलान् कान्तान् माहन्त
 नमेल माहन्त

[illegible]

लीनवांगान थावर ह्रीन अहनी, 'मी
 नी नी वाहरे है पावेर फा को फा डी डी
 गारे साग 'मी हम तसमी कता तन
 गह्याधुमण आपने शान थाप पुरान
 मृषपने नागिनले नापो संधा कृगान
 गडम वरनायम डाली दिम्मा तुमो
 गगाने शाल शान वान्नायाने वान्नाले

हान जाडिन भूषणा म्हाणा, माहव
आपनी रागा करायन धाडिन मी कम बर
कानि आपण कू शन मा कूठ "तुड्या
मी नाथ न मई न न न न न न न न न न न
मोड म्हाव जाडिन श. न न न न न न न न न न
अपण मा मा नाथ, माहव, मी म्हाणा
महादेवना पनी नाथ करायन म्हाव
याच्या दोन माहव आधी क म कामका
म म्हाणा म्हाव म्हाणा म्हाणा म्हाणा
म म्हाव कुड म्हाव, म म्हाव म्हाव
म म्हाव म्हाव म्हाव म्हाव म्हाव म्हाव

आपका नाम

ठरवल भिंतीभाहेर खूण कडून ठेवली. पण रात्री माझ्या हातून चूक झाली अंधारस्त ती खूण मला नीटशी दिसली नाही. जे भोक टुकेलवळ बववावचं होतं, ते भी बदोबर टुकेच्या मागे केल त्यामुळे टुकेवर कूदळांचा धोडासा आवाज झाला, दुसऱ्याच क्षणी मलादेव आणि त्याच्या दोन लोकानी मना निघल्या तिथेच पकडले."

बाकिं शकल्यावर कोल्हात म्हणाला "तू म्हणाला त्राताम को बाहेर गेल्यावर मी नेहमा पुढाण कान साफ करीन याचा अर्थ काय ? तू आपल्या घा मर्याबहुल तर बोलना नव्हतास!"

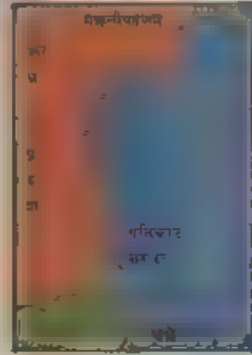
"साहेब, तेंच तर सारांत होती ना! महादेवनं मला पकडून खांगलं पिटलं अन् ती म्हणाला "तुला दत्तकी हिममत ? तू काय समजनाम की, तुझ्या कुदळीची वणवण ऐकून येण्याइतका मी बहिरी आहे? हा आवाज ऐकून तर कंभकर्णही जागण होईल त्याचं कोलणं ऐकून मला काटलं की मीच तर बहिरा नाही ना झालो ? तुझ्यात कोंबल्यावर मी एका काहीता वापूस लावला अन् रोल कान भाफ करत धडिमा. या दोन वर्षांत माझे

कान अगदी ठीक झाले एवढी संगी हळदी तरा आवाज ऐकू येतो मला त्यामुळे बहिरा झाल्यावरही नेहमाप्रमाणे कान साफ करीन मी."

त्याच्या बोलाण्याने फार नम्रज हाडून कोनवल विचरू लागले. "तुझ्या बोलण्याचा अर्थ असा की तू नेहमाप्रमाणे बोलीच करायचं इतकं आरंभ होय ना ?

भूषण राय सुभाच राईला तेव्हा खडी त्याच्या खांद्यावर ठेवतून कोनवाल बोलला "अरे भवता ! तू एका गांठोवड लाव दिव नाहीस असे वाटतंय तू भिंतीवरची वृण आळखू शकला नाहीस याच कारण आहे तुझ्या घातंघटेपणामुळे तुझी लजर कमवोर होत चाललीय."

नाळडतोळ कांतवालाचे पाय धरत भूषण म्हणाला "भासक, मी फक्त बर्लीय वर्षांचा आहे, त्याचळी बहिरेपणामुळे मला शिक्षा भोगावी लागली, आता आंघोळेपणामुळे फुला एकदा तुझ्यात वायवी इच्छा नाही माही भूस्वामी महादेवकडेच मला एकादी नाकरी मिळवून द्या, कसलेही वाईट काम करणार नाही मी."

अन्य देशांचा जगणा या समुदायाच्या खेळालाही १००६ मध्ये याची स्थापना करण्यात आली

पुस्तिकाट सरोवर

पुस्तिकाट ही हज नांकांची मुलगावीस भवताना स्थापन झालेली ऐकी क होय सरोवराचा जराचं मोठा धोणे जाण्य प्रदेशात राहिला जालो आन्ध हे भौतनास्तीक पाचव्या 'क मांकासो मोठे' राख्य होय म पच १९५० चें पुढे जी जननेने ने 'पुस्तिकाट' होय होय १९५० चें पुढे जी जननेने ने पुढाणावर होत जगणात केवले नमद केवलेचे तेव्हा तर जराच आत पुस्तिकाट विंश ही बाईके अंधवस्त करतान पुस्तिकाट

सदस्यी इमलीसल मंडु-वाकराच्या घाताच्या झोपडा

[illegible][illegible]

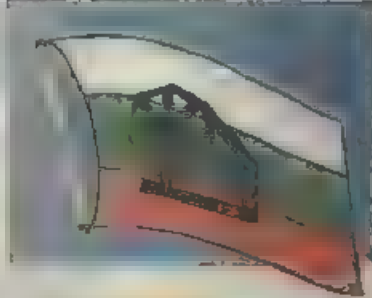
राज्या न बाधत रही

न्यायक कृत विराचित पत्रिका अशा प्रकारे मालुमीकरण हे करावल्या जाऊन आपल्या मूलापत्रिका
द्वारासह त्या काळा १६, १७ या वर्षातून मालुमीकरण सुरू करावयाचे होते अशाप्रकारे मालुमीकरण
मालुमीकरणामध्ये अमुका कृत्या करीत असतो अशा अर्थ केवळ पत्रिकांतून असून अन्य ठिकाण वर याचे
उद्देश्य आहे असे

[illegible]

हरितवागमराज यांनी देशभक्त वरुणांना शोध मिळू नये अशाप्रमाणे त्यांच्या वस्त्रांची या रीतने वाटवणाऱ्यांनी या रीतने वस्त्रांची कलाकामेची स्थापना केला. तिरंगी ध्वजाची रचना करणारे पिंगली शेंकरा हे देशभक्त नागरिक होते. त्यांनी बनेवलेला अशा पुढे स्वतंत्र भारताच्या राष्ट्रध्वजाचा आशय बनला. स्थल वाणिज्य रत्ना या पुस्तकात मोनारामय्या हे ही मंडळताण्डुलच नागराज होते.

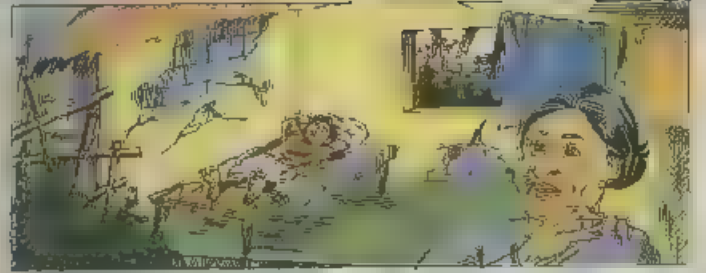
कण्ठकाचे लोभाने नारायण प्रसिद्ध कलमकारांचे चित्रकामचे केंद्रांनी मच्छेलाएवढ्या येथेच असून या कलेचा परंपरा मानवा धनका केलेली आहे. प्रसिद्धाचे मान्यता देणे. यात भावपूर्ण वैमर्शाने त्यांचे कलमकारांचे आघाराने कण्ठकाचे चित्रित केले. रात रातत कापले कलेचे नाम कलमकारांचे असे पाहिले आज लावली माच्योच आघार ही विषय उभारू जाऊन.

पिंगली शेंकरा रचित तिरंगी कौशिक झंडा

© Ananta Bhurax, Bharsiya V. Jya Bhavan 1997

मनोहरचा नवस

मनोहर हा तरुण शिवपूजार्थ रहाण असून तो वृद्धत झाल्याने अर्धशतमाने त्याचे आईवडील त्याच्या लहानपणीच मरण गेले. त्याच्या आजोने पालनपोषण करून त्याला वाढवले. मनोहरना शिक्षणाने मुळाचे गंडी नमच्यामुळे त्याचे फारसे ज्ञानपटो झाले नव्हते. मेहनतीची कामे त्यांना मुळाचे श्रावडत नसत. भाजी वाढले ते जवायचे अर्धशतकापासूनच्या खाऊवर लोळत पडायचे हाच त्याचा जुष्टाग माला होता. आजोका वाटे की नाजू थाडा मोठा झाल्यावर एकाद्या पंगवाकडे नाचणे करून त्याला ता अठरा वर्षांचा झाला, तरी श्रावणपोषण त्याची पाठ सोडला.

वय वाढू लागले नमनशी आजोकी दृष्टी कमी होतु गेली, पाल्यामारसा ती अरसा चालवू शकत नाही कमी झाली आता काय साधने करू जायचे' आजोकी ही वहीत.

परिस्थिती पाहून गावकरा मनोहरला रूप रागावले.

कहा न करता पैसे मिळवायचे योग्यवर्णते मार्ग आहेत, याचा मनोहर विचार करू लागला. शेवटी त्याला वाटले की, मला 'चोरी' हाच एकमेव मार्ग आहे. मग त्याने चोरी करायची एक योजना आखली, परंतु त्याला भीती वाटली की, आपण सापडलो तर 'आपली धामडीव लोळवली जाईल,' काय करावे याबद्दल रूप विचार केला त्याने शेवटी त्याला आपली गावदेवी शंभवी हिची नाटवण झाली.

एका रात्री तपनछपन ही देवळात गेला आसपास कोणी नाही अशी खात्री करून तो देवीच्या मूर्तीजवळ गेला. तिच्या नाकातली नथ काढताना त्याचे हात कापू लागले. त्याने देवीला भक्तीपूर्वक नमस्कार करून म्हटले, 'सुसरा काहीच मार्ग न झाल्याने आजोसाठी

मीं तारी वरत जाहे दया वर साक्ष्यावर दया मला कोणी पकडू नये ही नथ निवृत्त ते मीमे मिळताने, त्याचा अर्धा भाग मी तुझ्या हातात लाईल "

प्राथना केल्यावर मनोहर ना धीर आला नथ काढून त्याने आपल्या सैवशात हाकली आणि तो दबळीवाहेर उडला.

नथ वारांला गेल्याचा बातमा दुसऱ्या दिवशी गावकर पत्तरीने धोराला पकडण्या मार्गे ते सर्वत्र चौकण्या करू लागले.

वाडस करून घरांतून चोरी नथ केली, पण लव्हापासून तो फार अशान्त राहू लागला. गावची कोणी अन्ही त्याच्याकडे पाहू लागला किंवा कोणी दुरून त्याला ओरडून हाक मारली तरी त्याचे हृदय धडधडू लागले.

एक आम्बळ समोर गेली आपल्यावर कोणाचाच मधाय राहोय असे त्याच्या लक्षात आले गावकरांनी आता बाप झाले होणे कमच्या चौकण्यातून बाहेर नव्हत्या आता तर आपल्याबाबत कोणाच्या मताने विचरू नसल्याची त्याची खात्रीत झाली नथ कधी विकारी याथदृष्टी लो आला विचार करू लागला.

तिच्या दिवशी तो गावच्या शेजारी दुकानात गेला इकडच्या निकडच्या गाष्ट मालने तो दुकांदाराच्या म्हणाला " मी मी आपला भुगव विचारतोय ह शेंकसमजेतको करून घेय पण तू कधी चाखावा माल खरद केला आदस "

हे गळ्याझोवर मसंगचा गुताही जाराने वेशणीवर मातत रमू म्हण ला, " असले भीथ काम शेजार्यायचा संसेचा करत असलो तो चोरीच हासने नवय, पण तवक्षणने मिळणाऱ्या लाकडे वस्तुही खरदी करतो नाज्यायव कृतावा गुप चिडला हाता शेष "

त्याच्या झालण्यावर हसण मनांवर म्हणाला, मी आपली सुगीच जेव्हा केली इवांची नथ ज्यान चोरीतय तो पेशून ती तुझ्याकडे स्वस्तान वेकू लागला, तर खरदी नाही तरपाय तु ? "

बापने कान पकडून " जरे खरीदणं तर वून, पण मी अजोवर यदाला पकडून या हातोडीने थमा घेऊन कारात की खाचं लागत न " नेतर त्याला गळिसाच्या हातांनी कोतन थर काय झोणी असा नसमा माणूस आहे होय ? तुम्हा कधी माझ्याकडे येऊन येतने कही बोलताम तर तुझीही चांगली लवकर

घेईन मी समजले " हातोडी का कोपयने विकण्यात ला म्हणाला

तोच अजोवर पाहून पत्तरीवर पावतया अत " मत पण करत म्हणाला " जर हो चला पाहू थसं यशोदरन व्हाणावा ना मी " तुझा प्रामाणिक था कोणाचा अभिक् नाही को " आणि मनाहर येतून अठून हळूहळू निघून गेले.

सुमय दिवस नवीनो नथ विकण्यासाठी मनाहर नमंयकड निघला, बाटेन त्याला चोरा नाकाला एव पालीया घेतला त्याने मनोहरच्या बाढायल संगतले मनाहरला वाचने की आता तकीच आपला चोरा पकडली गेल्याय पण विशातून चिष्ट काढून वारने त्याचा काडेपेरी विचारली.

मनाहरच्या जिवान राव आला तो म्हणाला मी गुमगान करत नसक्यामुळे फाडपती गपळ झालेला नाहा फारही ने पकून आपल्या तष्टेन विपून गेले

मनाहर रमियाच्या गावान येचला तो कृते वहाता ह कुणाला तर विचाराय असा विचार मनाहरच्या मनात येला. इशक्यात गालस दिवार्द होत माणसांना हातधड्या घालत पेशून जात असलेल त्याचा दिमल

हसल्याने जोगाचा एकाकडे गनीष्टने त्या दगडविपरीत विषयपने तेव्हा लो म्हणाला " ता द ह मिथ्यावाला रमिया येतून लव याने नथ माव मला माहीन लाडो चोरणा माल खरोदल्यानून रमियाला अनु विकण्यावरून त्या दुसऱ्या भाषनाला पोलिसांनी कैद केलेल "

ह गळ्यावर गलांवरच धात्र दणाणने

शिव हातनी नथ त्याला उडव जेड मासून शाली चोरो वरणां विनो नयाणक असलेल आला तो लपवून वृक्तार "

नाउदनाय ये आपल्यागनी परत या रा दवाच्या मुने समोर लाळण घेत तो म्हणाला " चोरी करून मी मार्च बाप केल्या मान क्षमा कर मने " अत नथ त्याने गुन्हा देशेच्या ताकास श्रद्धेवली

आता मने हने मने जीतने हने गवे पासून आपला पसराला पवसय त्याच्या मनान रावे आपण तव शेतीना तरत निने हाके वी आयरी चोर पकडला गेलं नाही तर नथ विकून शेणाय किमतीची अर्धी रक्कम आपण हाडान हाकु दवाची वृण हाता म्हणूनच आपण पकडले गेली नाही आपल्याला एखाताच हाडून आपण नथ परत

वेला बरी पण तसेच कोलच्यापणात नारीच्या बिपत्तीच्या अर्धी रक्कम हुडीत टाकण्याला हवीत ती

रूप विचार करून बुद्ध्या विवशी मनाहरने स्वतःच ठरवले की, "नव विकू शकलो नाही ही आपलीच असमर्थता आहे; त्याच्याही देवीना काहीच संबोध नाही, नव अर् मी देवीना परत केलेो वसलेो, तरी नानच्या नवभाप्रमाण अर्धी रक्कम हुडीत टाकण हे आपले कर्तव्य आहे."

नवम फेडायला तर आपल्याला मेहनत करायला हवी आता त्याने, निरुच्य केला की आपण मेहनत करून पैस कमवू आणि नवस फेडूच, तों गावच्या एक मुख्य शेतकऱ्याला भेटून म्हणाला, "काका मगा एकदा नोकरी था ना, माझ्याकडून आपल्या काली कमलेी तक्रार नाही येणार!"

मनोहरच्या बाळशीपणाकडून साहिती असणाऱ्या त्या बड्या शेतकऱ्याचा मनाहरच्या बोलण्यावर प्रथम विश्वासच बसेना! पण त्याने बोलून त्याचे पाय धरले, अजिजो केलेो, तोंका त्याला पग्वर फुटला. बळक ओढून शेताला पाणी घापचे काम त्याने मनोहरचा

दिने आपल्या नानवाक्य स्वभावात फक्त पडलेला पाहून त्याच्या आजीला फार आनंद झाला शेतकरीही त्याचा काम करायची पद्धत काय कायची नयारी पाहून इश झाला

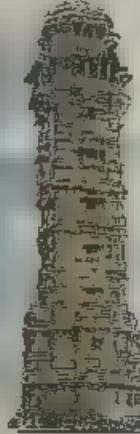
आजीने तीन महिने काम केल्यावर शेतकऱ्याने जे पैस दिले त्यातून तिम्मे मनोहरने देवीच्या मन्दिरातल्या हुडीत टाकले, आणि आपला नवस फेडला

आपली एक महिन्यातनतर शेतकरी मनोहरला म्हणाला आता मला कळले की तु चांगला मेहनती तरुण आहेत तू आठस झटकून टाकला आहेस, आता मला रहायच पाणी शेतकऱ्याची गरज नाही मी तुला माझा काम नाकर बनवत आहे या महिन्यापमूय तूला पगसही दुप्पट करत आहे

मनोहर फारच खुश झाला आत्पर शेता चार वनायची गरज थरली नाही, शेतकरी त्याच्या स्वभावाची रूप नारीक करू लागला हांगा त्याला वाटले की आपल्यावर ही देवीची कपाच आहे, मनीतल्या मनान त्याने देवीना कृतज्ञता दर्शवली आणि भक्तिपूर्वक तिला नमस्कार केला

मनोहरी दाय

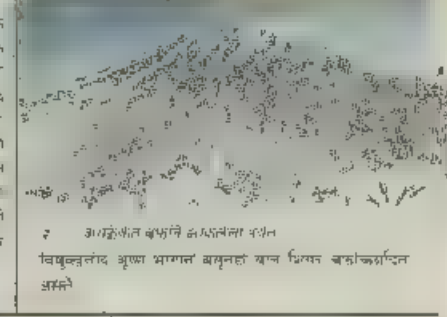
१३

एतापणाक अधिक दिले
वियांनो भवताने जेणे
ना लव्यांनो हौन अफ वला
तुभास भवताने न केवळ फार उत्तुंग
इला उत्तुंग भास आहे

जगात हे कोठे
आदलेल?

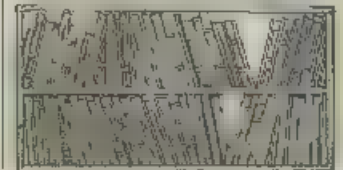
१४ पाने
भारतारा ला फल
नगुच शायक राज
शायक राज १३३५ म.५
कोमला भाई
विनयमन्य या
गालने विनय म
आपला भविष्य
स्वाभावी भविष्य
५६ मोटर
आहे

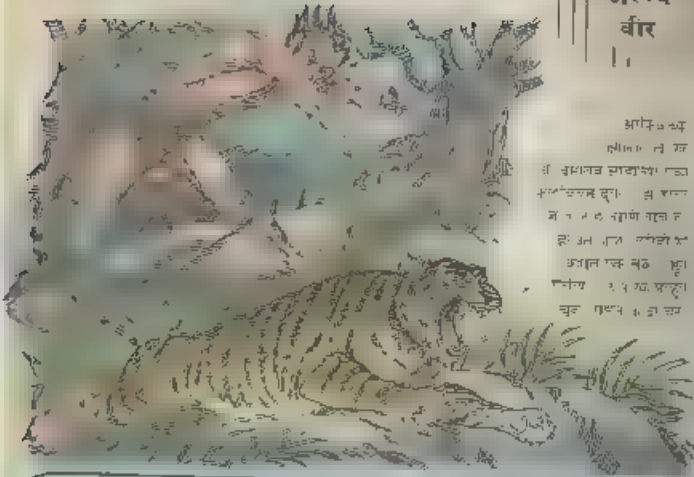
५. अशी विचार
पडापण जालाच्या का विण
अथ वान ६ लीकटिवाज
माना १३ ३६ ला निमपा
सर्वोपमनच गळ्यात ताव्या वा
ककणी वळायला इय वण्टले
व्या या वळायले वळायले
वाहन काय का ककणामुळे
मान पाव हात जात,

५ हे फलकालय फलकालय कि मि विविचित्र
मयानेने भवताने आहे वान वळायले वळायले
पल्लव आहेत
मुनवानद वान वनाती मिळून बनवले आहे या
वापराती अथ वळायले वळायले वळायले १० तान
वापराती वन १३ लाग विविचित्र वळायले वळायले

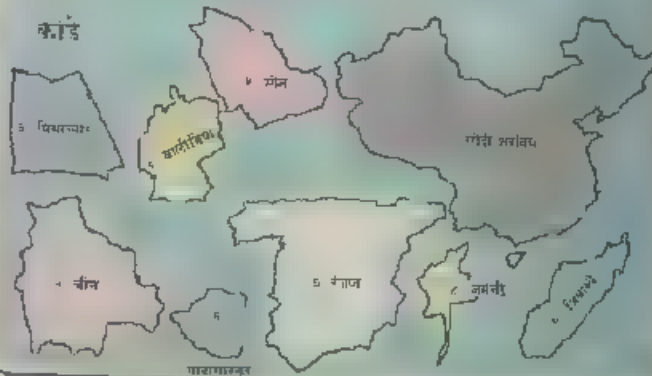

अरण्य
वीर

आदि ३ अक्ष
मिलाने से सब
से समानता पाया गया। सब
प्रमाणों से दृष्टि मिलती है।
मेरे १२८ प्रमाणों में सब
हैं। उन में सब समानता है।
आदि ३ अक्ष हैं।
मिलाने से सब समानता है।
सब प्रमाणों से दृष्टि मिलती है।

कांड

[illegible]

१. १० दिनों के भीतर १५ दिनों में
 २. १० दिनों के भीतर १५ दिनों में
 ३. १० दिनों के भीतर १५ दिनों में
 ४. १० दिनों के भीतर १५ दिनों में

अथवा गुरुणां प्रत्यक्षं, हा
प्रकारे मध्यम कालावधीत
प्रत्यक्ष प्रमाण आणता
किंवा त्याप्रमाणे प्रमाण
गोष्ट आहे. अशाप्रमाणे
आता या प्रमाणे प्रमाण
के. (प्रमाण) प्रमाण
प्रमाण प्रमाण प्रमाण
प्रमाण प्रमाण प्रमाण

शाब्दिक साहित्य

한글: 이 문서의 내용은 저작권에 의해 보호받고 있습니다.

$$t_{\text{eff}} = \frac{1}{\lambda}$$

बनबण्णाची वटवृक्ष

5) ५२५ वं क्षेत्रं गच्छत्य

CP: 7-7 88

* यात्रे-संज्ञा-विशेषः

= विंशति नक्षत्राणि

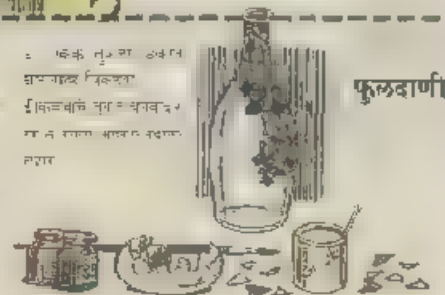
श्रीगणेशाय नमः

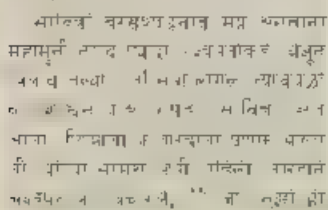
१. वि०=वर्ग नं० = शतवत् २५

मा ३३ रंगना भण्डारः कृष्णः.

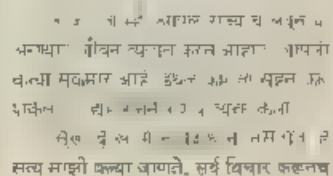
पुनः

फुल्लदाणी

आरुन्धती अथवा अरुन्धती विचार, मुनिवृत्ति
अथवा अरुन्धती अथवा अरुन्धती अथवा अरुन्धती
अथवा अरुन्धती अथवा अरुन्धती अथवा अरुन्धती
अथवा अरुन्धती अथवा अरुन्धती अथवा अरुन्धती

[illegible]

आपली दुष्टे आलो आहोत आपला पुत्र आणि भांडी कऱ्या घाची गोष्टी मतेप्रकारे अनुरूपत ठरले तेव्हा आपण या विवाह वा कुंभ करून आपली तंगली द्या ” अश्वपती विजयपूर्वक बोलला

दुर्मतेन या आश्वसनातून सतष्ट झाला त्यान श्रावसात या सर्व तृतीया निमन्त्रित केले आणि एका धूमधूतारवि सद्दच्या अर्पस्थितीत सत्यवान मावत्रा याचा विवाह पार पडले अश्वपती आपल्या शिबरा सह राजधानीकडे निघून गेला

गिरी निघून गेल्यावरचच मावत्रांनी माफकी रक्षमा वस्त्र आणि आभूषण अत्यंत खेळी व परीपमाणेच नाही वळवले नमु लागली आणि मासुमासयाच्या भवत मग झाली साध्या वाकताची तिचा अवडही वाडू लोसली

परन्तु हे सर्व करत असताना ती मुळाटयाने पतीच्या आज्ञ्याचे दिवसही माहत राहिली पतीच्या आज्ञ्याचे अवान्त दिवस कमीकमी हत्त सानव्याचा तिचा पूर्ण अर्पण होती नारदाच्या म रीप्रमाणे जेव्हा त्याच्या आज्ञ्याचे जायच शिबरा अत्यंत तेव्हा तिने चिराची अपमाने वत मरू केले

“मुली तु नर तशाही तालूक श्रावम अत आता आणखी हे वत कशाचा? तुला हे वत साडून द्यायलाही मी सांगू शकत नाहीय दुर्मतेन मावत्राला म्हणाला

वृद्ध निश्चय असला म्हणजे परे’ तो असला की, कितीही पडोषण कार्य निवडणणे पूर्ण होत शकत वृद्धनिश्चयाने मरू केलेच हे वत मी मोडू शकणार नाही माझजी” मावत्राची तसपणे बोलली

तिचा आपल्या अपमानाची मुळीच चिन्ता नव्हती आपल्या पतीला तवकरच काळी हिरावून घणार असल्याची चिन्ता मात्र तिचे मत पोसरत होती तीन्ही तशी पार पडत या नारदाच्या म्हणण्यानुसार आता अवरचा दिवस होला

या दिवशी सकाळीच मावत्रांनी अग्नि पुजवित केले होम करून मासुमासयाच्या पावलांना स्पर्श करून तमस्कर केले; त्यांच्याकडून अखंड सौभाग्यवती भव’ असा आशिर्वाद घेतला आणि येथाने, संकटाचा विचार करत मीन वसून गेली,

“मुला तुझ वत तर पूर्ण झाले आता अपास मोडल्याशिवाय गण्य वसुत कर राहिली आहेस?” मासुमासयांना तिने विचारले,

“या वताचा माझता मृत्युस्तानन्तरच

करायची असते ” मावत्रांनी त्यांना माहिती दिली

नेत्रमाधुर्याने फळ कुल व समिष्टा आणावला आणिसांगी सत्यवानने आपली कुलाड खांद्यावर घेतली अन तो आणघान जायला निव्वणार हतक्यात मावत्रा चाला म्हणाली, “मीही आज नुमच्याबरोबर येते, आज तुम्हाला सोडून रहावेस वाटत नाहीय मला,”

‘वडी जगत कम असत हे माहीत नाहीय तुला विश्व वाटभर आहे, दगाड के रे कुटे असवाय, याशिवाय मलं वान दिवस मी अपास केला आहेस जालण्याकरण्याची शक्तीही तमल तड्या पायत ” सत्यवान म्हणाला

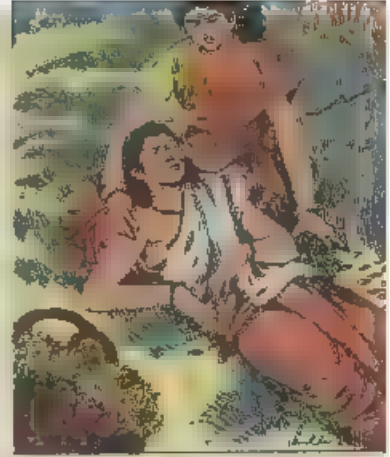
‘पण अपासामुळे मला थोडही अशक्तपणा जाणवत नाहीय माझच तमच्याबरोबर जगलात जवरीं मला का वागनेंय तेही करून नाहीय, पण याही विनली अमान्य करू नकां तु मावत्रा जग अर्जाजीने म्हणाली

‘वर तर, वल पण माझ्या आईबाबांनी परवानगी दिली तरच चल ह”

मावत्रांनी आपली हज्जा सामचासमोद व्यक्त वारते म्हणले, “मला इथे वंजव एक वर्ष झालेय एकदा वीजपातनेच अरण्य वधायाची वज्जला राहूनच गेलोय आज मला त्याच्याबरोबर जायची परवानगी द्या ना”

आजपर्यंत मावत्रांनी त्याच्याकडे काहीच मागिनले नव्हते त्यामुळे दुर्मतेनला तिची ही मागणी नाकारता येण शक्य झाले नाही

मावत्रा मनातून चिन्तित असली तुरा मासु मासयांनी परवानगी दिल्याचा वरकटण अ सन्द देशवेनी ती सत्यवान बरोबर जाल

गेली अरण्यतले सौन्दर्य व शोभा दाखवत सन्दवान बराबर चालत असला, तुरी मावत्रांना मनातून खात्री वाटत होती की आता आपला पती मृत्युला साभारा आण्य मातोच स्वत पुढे चालत आहे

फळाफुलांनी सत्यवानाची टोपली भरली आणि जाला तो लंकत तडू लागला थाडवाच वेळाल गकतर राणाय लागून तो घासाने भिजत गला कुलाड खाली राकून तो मावत्रांना म्हणाला “माझे मस्तक फटत जाणारस वागत आहे शरीर थरथरावला तसल आहे मला अर्भही रहावत नाहीय थाडा वेळ झोपता मी ”

मावत्रांनी खाली वसून सत्यवानाचे मस्तक आपल्या मातोवर घेतले आणि त्याला जरा वेळ झोपू दिले थाड्या वेळालच त्याच्याजवळ

निम्ना पत्र संकाय विद्यार्थी नाम चयनी करती
अनुमति है। यह भी ध्यान रखनी है कि
प्रार्थना करने वाले छात्रों के नाम पर अनुमति
पत्र संकेतित है। नीचे व्यक्तियों के नामों
आविष्कार के अनुसार उनके अनुमति पत्रों में
सोला विधि-पत्र में उल्लेख स्पष्ट है।
इस विधि में यह ध्यान देना चाहिए कि
यदि कोई छात्र आविष्कार करने में सफल
माना जाय तो उसे अनुमति पत्र में
उल्लेख

‘ददा मा यम आह’ यं धनं दत्ता नमस्त्या
माल मन्त्रं पत्यस गत्तुं शक्त्योऽस्य संस्थानं
आप्य नृपयामस्तु आत्तं ज्ञात्वा अमत्यां
दत्तं वा न गच्छतु मी श्वतः न चित्तिं त्र्युन
जायला भालो आह,’ असं ह्युत यमराजान
शायला पक्षे फैकला आधि त्यध्या साह्यते
मन्त्रयलन्त्रा अर्चनान्तरं अमुस्मात् आप तन्त्रं
कादला, तो पेशुन यम दक्षिणेकडे जाय

नारः

प. १३३ शीर्षक : ३३ दि. १३/११/१९७३
साहित्यिक प्रभाव : प्रभाव : ३३ दि. १३/११/१९७३
निर्देश : ३३ दि. १३/११/१९७३
स्थिति : ३३ दि. १३/११/१९७३
निर्देश : ३३ दि. १३/११/१९७३
स्थिति : ३३ दि. १३/११/१९७३
निर्देश : ३३ दि. १३/११/१९७३
स्थिति : ३३ दि. १३/११/१९७३

सनातु शब्दः एव सावित्रीत्या मृष्टात्ता
वा देवा गी तना यादवतः प्राण वाऽऽह
दुसर काहींचा मरा माझ्याकडे ।

“मंगल गाथां वृद्ध श्रम शोभते अर्जुन
योतो शक्तिं शतं युधि प्रदानं कुरु” इत्यादि
नैऋत्य कर्तव्यं तत्राहो माधवरा व्याख्या
शिवोमीति संज्ञक शीतलो कृतं ग्रन्थविशेषः
समाप्तमान आश्रयं एव यत् देव्यु कला
संज्ञकं नैऋत्य शिवसंज्ञकं तत्राहो शिव
शिव माधवराहो एव तत्राहो यस्यां वन्द्यते
कैलाश तत्राहो माधवराहो यस्यां वन्द्यते

सह्या द्वावय शिवा विद्या त्वा त्वा त्वा त्वा

[illegible]

५. प्रत्येक पाठ्य पुस्तक में पाठ्यक्रम के अनुसार
पाठ्यक्रम के अनुसार पाठ्यक्रम के अनुसार
पाठ्यक्रम के अनुसार पाठ्यक्रम के अनुसार
पाठ्यक्रम के अनुसार पाठ्यक्रम के अनुसार
पाठ्यक्रम के अनुसार पाठ्यक्रम के अनुसार

नैनं कं यदं मृतं सत्पदमेतं त्वं भूय देहि
श्रीणि हृष्टहृष्टं चानं च काश्रपाज्या कृपाशान
श्राप्य आश्रमानं च चानं

श्रम ने जेवना अजरमाना ठहर पावस श्रम ने
हीला भयान प्रसन्न्यामूल वाता श्रम का
वे समन गाने काळज्या वाट नागव्या हर्मी ती
पता न हच्यो तीका मीर अरुन फड्डे वे न
नारना इतक्या नै दाम प्रयुक्त गाळले
संपन्न नै नारने नै दाम प्रयुक्त गाळले
नारना हो चवना तीराती हर्मीक सार्थिवात
सर्वांना गातात

गुणवत् वृक्ष-पौधा + शरीर-स्थानां प्राप्ति
धूम्रा रात्रिपूर्वी ज्ञानो अन्तर्यामी शम्भु
यत्र ज्ञान-शक्ति मीथिल न गतिश्च लब्धी
विजयो ज्ञानो

[illegible]

‘चांदोबा’ च्या वातावर्या

निगळे नव वर्ष

हिन्दुचा असा विश्वास आहे की ‘विश्व’ ही जगदेवाची सृष्टी आहे. आपल्या पूर्वजाला कालक्रमाचे ज्ञान प्राप्त केले. कुल वेदा, ह्यापन व कर्तव्य असे शानले ज्ञाने कि. कर्तव्याच्या चौथ्या बागाची ५,०९७ वर्षे संपून गेली आणि ४३०० वर्षांपेक्षा याही युगाचा अन्त होईल. एक असाच असा जगला वाता की या विश्वाच्या निर्मितीनंतर १,४५५,८८५.०५७ वर्षे निवृत्त गेली आहेत. आपल्या दशांशाला जग्याचा प्रमाणमय रेषित ८ ला सध्या वर्षाची सुरुवात होणे यावरून असेच स्पष्ट दिवसार्थी गत्तर १४ वर्षांच्या बंगाल आसामा समिष्टतुष्ट व वेगळ्या गवर्षा रूपात

मकान्त दिवस

इष्टमंशियाच्या लोरी हापान हिंदुची मक्या आणि आहे. तेथे दरवर्षी १ गोपलना एकलन दिवस साजरा केला जातो. त्या दिवशी काशीही पराजगह पडत नाही. दिवे मानवून गाकतान, प्रवास करत नाहीत. जमलही मंगलित कायक्रम केला. पोहिला जण लोरी येथेच आम परवानगी घेतलेली वाडनेच रकन्यावरून धावतात. साधुपणशी येथेच काय घेण्या-जाण्यात गुलतल्या या द्रोपात वाम तस समई शालुता एमलली असते.

सोन्याचे पोस्टाचे निरीक्ष

इष्टमंशियाच अध्यक्ष लोरी हापान हिंदुची मक्या आणि आहे. तेथे दरवर्षी १ गोपलना एकलन दिवस साजरा केला जातो. त्या दिवशी काशीही पराजगह पडत नाही. दिवे मानवून गाकतान, प्रवास करत नाहीत. जमलही मंगलित कायक्रम केला. पोहिला जण लोरी येथेच आम परवानगी घेतलेली वाडनेच रकन्यावरून धावतात. साधुपणशी येथेच काय घेण्या-जाण्यात गुलतल्या या द्रोपात वाम तस समई शालुता एमलली असते.

शिगरी दोस्त

छोडीवाल साध्याच्या निवासो तर मसुमद मॉर्गिन जवळच्याच पैजावाच्या अष्टम वर्षे शोध बरोबरच हिंदल फिर्त राहिले. एकदा मॉर्गिन अचानकच आवाही पडला. त्याच्या मित्राला-छोडीवालला ही बातमी कळल्याबरोबर, ताबडतोब तो कैजालादला निघाला. पण तिथे पोचता पोचताच मॉर्गिन मल्ल गेला. मित्राचे पुन शरीर पाहून छोडीवालला तु स भल्ल झाले. ताडी व तो बेगुन रडला. दोघांचे वळत त्याच ही मृत्यु आढविले. १५ दिवस दोही मित्राच्या अन्त्येष्टिया निरतिरछ्म रंगली झाली. दोही शहरवासीयांना असे वाटले की, शिगरी दास्तार्जी ही घटना हिन्दू पुर्विलेय रंगाला नसलेली असाहस होय.

चांदोबा
पुर्वणी
२०३

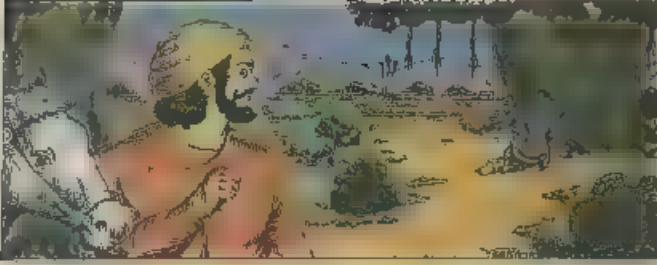
आपल्या देशाची
सौन्दर्यमय

पृथ्वीवरचा स्वर्ग - नीलगिरी

इ. भारतातील पश्चिम घाटाला नीलगिरी पर्वत विस्तारलेला आहे. या पर्वताच्या आसपासच हिमवृषणा करून सुखावत राहता. इथे गवळनवट तीस पुकारवी जाली कुने विकसित अस्ततात. गोलगरी राहते स्मरणच्या जाणाच्या जमला लक्याच हे निवासस्थान होय. या शिगरीच्या लक्या आता हजारभरच असलेल बागरी वगळून एकदाच विकसित होणाच्या निळ्या रंगाला ‘कुरिगरी’ कुलाची वेवसा हा पर्वतप्रान्त अगच्छादित होतो, तवडाची शोभा वर्धनातीन असते. मादर आणि चित्तही

या गोलाला लोकांना ‘नाम्यम’ नावाने मान्यतेचे वक्षसी येथे आहेत. याच्या फांद्या वैदमा शिवालाचे जाकलल्या. असतात यावर विविध रंगांचा लहलहचो फुल फुललेला नीलगिरी पर्वताची ७ भा दशकांत आनन्द ते आपल्याच दृष्टीत त्यामुळेच असे म्हणले जाते की ‘नीलगिरी हा जमिनीवर अंतराला स्वर्गच आहे.

भाऊच्या-दुर्भाग्या

एक राजा होता. तो होता नास्तिक. भगवन्ताच्या अस्तित्वावर त्याचा बराही विश्वास नव्हता. स्वतःच्या शक्तीवरच फक्त त्याच्या अपार विश्वास होता. इतर शक्तींचे अस्तित्वही तो मानत नसे. त्याच्या व्यक्तिशः काहीही समजुती असल्या तरी राज्यकारभार तो दसतेने संभाळत असल्याने त्याचा प्रजा सुखी नव्हते. शासनात आपले जीवन व्यतीत करत असे. नवतून एकदा राजा वैशांतर करून राज्यभर फैरफटका मारी या काळात तो प्रजेचा स्वतः अहसाचा अभिप्राय जाणून घेई अन् त्याबरोबरच प्रजेच्या सुखदुःखांचीही नोंद करी.

सवयीनुसार राजा एकदा वैशांतरात एका शेताजवळून जात असताना त्याचा तहान लागली. धोड्यावरून सुलभच विणक्या विहिरीतून पाणी काढून त्याने आपली तहान भासवली. नंतर तो आडूबाजूने पाहू

लागला. तेंव्हा त्याला पहाझाली एक गरीब माणूस बसलेला विसरा. तो बसला चिन्तित वाटत होता. त्याच्या चेहऱ्यावर त्रिस्तेवा भाव स्पष्ट दिसत होता.

जबळ जाऊन राजाने विचारले, "काय झालं बाबा ? असा का बसला आहेस इथे ? फसली काळजी पडलीय तुला ?" बोलला बोलला राजाही त्याच्याजवळ बसला.

गरीब दुःखी आवाजात म्हणाला, "काय सांगू ! अठवताय तेंव्हापासून मी दुःखच दुःख भोगत आलोय. सुख काय असतं हेही मला माहीत नाही."

"आपली पोट भरण्यासाठी तुला एकाही नोकरी नाही मिळाली का ?" राजाने विचारले. "कुठे एकाही नोकरीच आरवची काय गरज ? तसाची तरी तीन इसडे दिवस आहेत का ? त्यांच्या मधली सगळी जमीन माझीच आहे. पण काय अपयोग ? देवाची

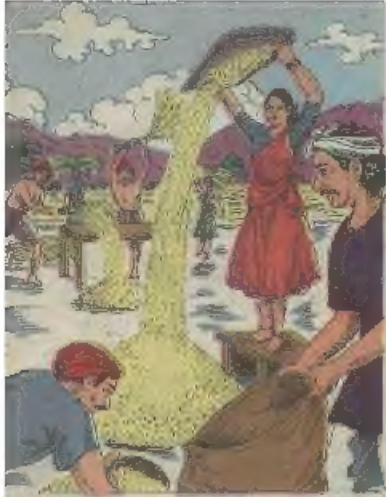
मर्जी नाहीय माझ्याकडे." असे म्हणत, देवाचे स्मरण करून त्याने दोन्ही हात जोडले, राजा हे पाहून वाराज आला. पण त्याला मूखं समजून तो म्हणाला, "मेहचत केलास, तर दान तीत जमीनही सुख मिळवायला' पुरेशी आहे."

राजाच्या वक्तव्याचे वाईट घाटून गरीब म्हणाला, "आठधीपणा म्हणजे काय, तें मला माहीतच नाही, गेली तीन वर्ष माझ्या घर काय गुदरेल, ते माझ्याच मोठून पका, पहिल्या वर्षी घान्याच पांय बागलं ज्ञान दान की देवाची कपा आहे आपल्यावर ! मागे धाव पांयात मळत मी घरी पातळतं तुम्हाला वातन भयंम की मात्र तर जमल भोटं असेल ते तर सुक्या गवतमं शाकामलेजं. मातीच्या भलांच एक लहानसं घर आहे, चांगलं पीक झाल्याच्या ज्ञानदात मी बायकोला म्हणाली, कि वढे जमन आपल्याकडे, जन् तराच मी मावकायकडे गेलो. परत येऊन पाहिलेत तर माझं घर जळत होतं. आगीच्या भुंजभुंज ज्वाळांमध्ये सरळं जळून चालसंय अमं घडलं होतं की मी गेल्यावर बायकोनं सुल घेतवली अन् त्याच्या घर भांड ठेवून बसल्या तरी कामासही घाईर आली. इतक्यात आपसात भांडण करत माझ्या खोन मुलांपैकी एक जळतं लाकूड झालत येथून, दुसऱ्याला 'जणून टाकीन' बाकी घमडी देतू लागला. ते पाहून माझी बायको ओरडली, 'असे मुमची जमल तर करायला नाही गेली म' ! नातायक कुठचें आगीमी जळतय ?' अन् पुढे येथून धपका घालून लाकूड काढून घेणा, इतक्यात

घाबरून त्यानं ते फेकलं ! छताच्या गवतानं तसेच पेट घेतला. माझी धांपको अन् मुल ओरडू लागली. लोकांनी येऊन पाण्यात ती आम विहिरीच्यापुर्वी लगेज्जे जळून गेलं. जवळपास मी गावकाराकडून परत आलो प्राणप्राणी तेव्हाच आमी ययाभक्ती प्रयत्न केला अन् फक्त पांच पोती धान्य तवळं काचवू शकलो, घोडा बहुत पैसा घडका होता, तोही जळून गेला. असा हे माझं दुर्भाग्यच नव्हे तर काय ?"

राजाचे बोलणे अक्षेपूर्वक ऐकून राजा म्हणाला, "बा अपघातचं मूळ कारण आहे तुम्ही त्रायके 'बोडका मुलांना घरात मोडून आपण बाहेर जाणं अत्यंत शोकाचं आहे 'मुलांना शिरतीत ठरणं, हे मंता विलाचं काम आहे. ठीक आहे, पुढे काय झालं, सांग !"

गरीबाला राजाबद्दल बोडो भंका अल्हो. त्याच्या कडे संशयाने पाहून तो पुढे म्हणाला, "दुसऱ्या वर्षीही धीक चांगल्याच आलं. या येष्टीही आम्ही! रूप मेहनत नेली. गावदेगीची पूजा करून, 'मागल्या वर्षीप्रमाणे या वर्षी काही अनर्थ न होवो', अशा माझ्या बायबोने तिची प्रार्थना केली. या वर्षी आम्ही जास्त काळजी घेतली; धान्याचे पोती घरात न देवायचा निश्चय केला. सावकाराचो परवानगी घेऊन गुदामात देवायचं ठरविलं, व्हान मोठ्या शेतकऱ्यानी धान्य ताबकट भरडलं अन् पोत्यात घालून घेऊन गेले. धान्य ज्याय अमत्वाचं भरडायला एक दिवस जास्त लागला. पहिल्या दिवशी पाच पोत्यांपैकी धान्य भरडण्यावर ते सावकाराच्या गुदामात ठेवले, बाकीचं काम दुसऱ्या दिवसावर ढकललं. पण तीन दिवस

पाऊस पेट राहिला अन् त्यामुळे माझ्याबरोबर इतरही बऱ्याच शेतकऱ्यांचं खूप नुकसान झालं."

"हं! म्हणजे पहिल्यावेळी आंध्रदेवान तुझं नुकसान केले, आणि दुसऱ्यावेळी वर्षादेवानं! गरीब तर म्हणतो की, ही लगली तुंबी चुक! साधारणतः त्याय भरडायच्या वेळी खूपदा असा थोडा-बहुत पाऊस येतोच. या अगोदरही तू मार लाड्डा होतास, पण काळजी घेतली नाहीस. अखलं काम लवकर करून घ्यायला हवं होतं, पण तू अशीर केलास, चार सजूर जास्त तापून आपलं काम करून घ्यायला हवं होतंय ना?" राजाने त्यालाच दोष दिला.

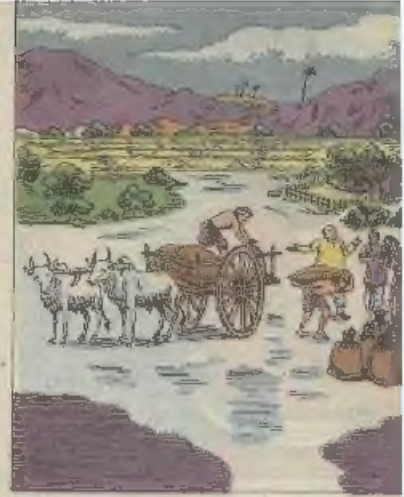
त्याचं हे बोलसं ऐकून गरीबाने हात जोडून नमस्कार करत म्हटलं, "महाराज, आपणाचं वेष पालटून फिरणारे आमचे महाराज तर नव्हतं?"

चकित होऊन राजाने विचारले, "तुला असा संशय का आला?" "माझी हकिकत ऐकून वास्तविक कोणीही महानुभूती दाखवेल. माझ्या दुर्भाग्यबद्दल त्याच्या डोळ्यात अश्रु शुभं रहातील, पण तुम्ही दोन्ही नेहमी माझ्या दुर्भाग्यावर तव्हे, तर माझ्याच चुकीवर जोर दिलाच, त्यावरच बोर ठेवलेत!"

त्याची प्रशंसा करत राजा म्हणाला, "तुज्यात थोडजणूत तर्क करायचं ज्ञान आहे, याचा धान्यद लायलोय मला, मी बघेण आहे, ते तंतर काढेल. पण आता तिसऱ्या वेळी काय झालं ते सांग?"

तिर्निक्षपणे तो गरीब माणूस थोडा बेळ राजाकडे पहात राहिला, आणि तंतर म्हणाला, "तिसऱ्या वेळी माझ्या दुर्भाग्याने

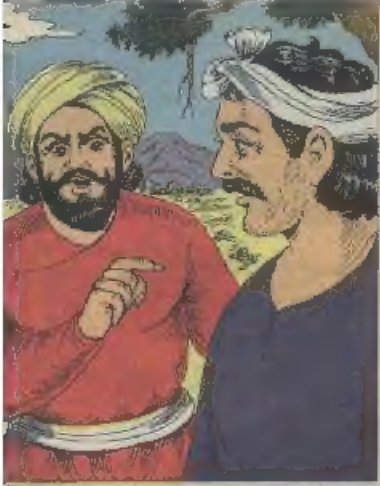
मला पार गिळूनच टाकलं. स्वामी, पहिल्या वर्षी घर पुन्हा बांधायला, अन् दुसऱ्या वर्षी गुदगुथी साजवाचना गता सावकाराकडून कर्ज घ्यावं लागलं. तिसऱ्या म्हणजे गेल्या वर्षीही पीक चांगलंच आलं. कापणीच्या वेळी यमधर्म सावकाराला घेऊन गेला अन् मागे राहिला त्याचा मुलगा! तो तर साक्षात यमच! दया, सहानुभूती, करुणा अगैर सद्गुणांशी त्याचं वावडं! धान्य भरडायच्या वेळी तो सरळ शेतावर आला, अन् तियेच बसून राहिला. जिवाचं नागला, मूळ रक्त घेतोय की नाही? तऱ्हेतर त्याच्या ऐवजी हे धान्यच दे. मी खूप दायना करून म्हटलं-हश्या हश्यालं वर्ज चुकयोंच तुमचं! पण ऐकलं नाही त्यान. शाण्यासाठी थोडे सोडून, बाकी सगळं धान्य घेऊन गेला तो! अन् तरोही म्हणत राहिला की-बसूनही सगळीं कर्ज फिटलेलं नाहीय तुम! तंतरही तो गप्प राहिला गरीब. नासं शेत त्यानं आपला ताब्यात घेतलं. त्याच्या कुपेन त्याचा तोंकर बसून शेतात खपत असतो मी हल्ली! तो देखील, त्यात कुटुंबाचं पोषण करतो. या वर्षीही कडक मेहनत केलीय मी! ते पीक पहा! किती हिरवगार दिसतंय ना शेव? कापणीच्या वेळी तो सावकाराचा भुतला देखील अन् गिधाडासारखं माझ्या कटाचं फळ खतःच्या लोडात घेऊन अडून जाईल! मी अस्वस्थपणे पहात राहीन! शायंदाधिकाऱ्या कडे मी त्याची तक्रार करू शकत नाही. कारण तो ह्याचा साक्षर आहे. आपल्याच जावयाचं नुकसान तो का करील? आपलं रक्षण ऐकवायला त्या ईश्वराशिवाय कोण अर्जतंय आता? आपणाचं सांगा, कोणी आहे

तयार ते ऐकवायला "

त्याच्या बोलण्यावर पुन्हा तोराजच होत राजा म्हणाला, "गुरू, तुझ्यावर अन्याय झाला, तेंका जे करायला हवं, ते करत नाहीयेस. सर्वेश्वर, दयानिधी, करुणाकर म्हणत वेळ्यासारखा ओर ओरत ओरडत आहेस! यामुळेच तुझं आयुष्य बरबाद झालं. शायंदाधिकाऱ्यान ऐकलं नाही, तर भंडाधिकाऱ्यानही ऐकलं नसतं का? तोही गिरगट असेल तर वा वेगाला राजा गरीब का? त्यानं तुझं दुःख ऐकून न्याय दिला असता! आपलं दुःख कुणाला तरी सांगून हा अन्याय थांबवण्यासाठी तू प्रयत्न करायला हवं होतंस. हे भगवान, हे ईश्वर! म्हणत ओरडत राहून काय उपयोग?"

हे ऐकल्यावर पुन्हा गरीबाने हात जोडून

राजाला मनस्कार करत म्हणजे, "महाप्रभू, आपण साक्षात् महाराजनं गाहात, आत काही शंका नाही. आता राहिली माझी बाब! दुर्भाग्याने मला आपल्या मुठीत धरले. माझा दृढविश्वास आहे, की भाग्यवन्ताचं कोणी काही विचडवू शकत नाही, आणि अभ्याम्याला कोणी सावट शकत नाही. म्हणूनच मी कुठेही गेली नाही, ह्या भगवन्ताच्या अरवशावर जगतो आहे."

प्रत्यक्ष राजाशी आपण बोलत आहोत, हे माहीत असूनही, आपल्याच पद्धतीने बोलत रहाणाऱ्या गरीबाच्या राजाला रामच आला. व्यंग्यभरल्या स्वरात तो त्याला म्हणाला, "देवावर तुझा इतका विश्वास आहे, तर शेतात इतकी मेहनत करावची तरी काय गरज? घरात कांबळे पांघरून झोपून

राहिलास, तरी तो तुझ्या आवश्यकतांचो योग्य करीतच! तूचं भाग्य खुलवून घाईल, तू 'बडा असामी' बनशील; हो की नाही?"

राजा रागावल्याचे गरीबाने ओळखले. तरीही न शिता तो म्हणाला, "पेटता दिवा वाऱ्यावर टेवून, भगवंतावर भरोसा देवून देवाला 'ती विडु देवू नकोस' असे म्हणणाऱ्या वेदाल्यांपैकी मी नव्हे. महाराज, माझा तर असा विचार आहे की, दिवा न विझण्यासाठी त्यावर हाताचा पाखोता करायला हवा. यापुढे परमेश्वराची न्याय! भाग्याने साथ दिली, तर तो विझणार नाही. प्रकाश पसरतच राहील. हे सूच माझ्या व आपल्याही बाबत सारखंच लागू आहे."

राजा आपला राम लपवू शकेना, कोधाने लाल होत तो म्हणाला, "अरे अभाग्या! मी त्या सावकाराच्या मुखाला शिक्षा करून तुझं शेत तुला परत देववलं, तरीही तू ही परमेश्वराचीच न्याय-मिक्षा भानणार असं वाटतय."

दिनयपूर्वक गरीब म्हणाला, "राजन् आपलं अनुमान बरोबर आहे. मी तो संपली अन् भगवंताची दोघांचीही कृपाच मातणार, या जगात चांगली माणसं ही 'परमेश्वराचे दूत' असतात, माझ्यासारख्या अभ्याम्याला आधार देण्यासाठी आपणासारख्यांना तोच या जगात पाठवत असतो. त्यामुळे मी नेहमी दोघांचाही कृतज्ञ राहणार या जगात चांगली माणसं ही 'परमेश्वराचे दूत' असतात, माझ्या सारख्या अभ्याम्याला आधार देण्यासाठी आपणासारख्यांना तोच या जगात पाठवत असतो. त्यामुळे मी नेहमी दोघांचाही कृतज्ञ

राहीन !"

तिथल्या तिथेच त्या माणसाचे तलवारीने दोग तुकडे करावे, असे राजाला वाटत होते. पण मोठ्या कष्टाने स्वतःला सावरत राजा म्हणाला, "ठीक आहे. आता सांग, तु शेवटी काय सांग इच्छितोस? हेच ना, की - भाग्यवन्ताचं कोणी काही विचडवू शकत नाही? कोणी काही करू शकत नसेल, तर तो फक्त परमेश्वरच? होय ना?"

नमतेने गरीब म्हणाला, "होय प्रभू, माझा यावरच विश्वास आहे. राक्षस-होपात येवून जावून, मला कोणी तिथे सोडून दिलं, तरी, शक्य आहे की भाम्य मला तारेल, अन् आपण मला स्वतः बरोबर असवून राजधानीला नेलेल, तरी माझं दुर्भाग्य माझी वाट लोडणार नाही !"

गोठ्या खुर्शीने टाळी वाजवत राजा त्याला म्हणाला, "अरे मुर्खा, मी खरोखरच आता तुला राक्षस-होपावर पाठवणार आहे ! सहा महिने पुर्तोल इतके जाचपदार्थ मी तुझ्या बरोबर देईन. सहा महिने राक्षस-होपावर रहा अन् त्या तयाकथित भगवन्ताचो प्रार्थना करत रहा !"

इतके बोलून राजा जुलून भुआ राहिला. राजाचे बोलले ऐकून गरीब माणूस तर अवाकच झाला ! त्या देशाच्या भुजरेला भुजुंग लाटांनी खुसळणारा समुद्र होता. किनाऱ्याकडे येणाऱ्या-जाणाऱ्या नौकांमुळे तो नेहमी सज्जबलेला असे. समुद्रव्यापार करणारे कित्येक व्यापारी त्या देशात होते. तेथे मध्येच असणाऱ्या राक्षस होपाबद्दल सर्वच व्यापारी काहीबाही बोलत असत.

समुद्राच्या मध्यावर नौकेतून जाणाऱ्या

प्रवाशांना, व्यापाऱ्यांना व नाविकांना ते होपा स्पष्ट दिसत असे. तिथली हिरवळ व शुंभ शुंभ बुझ त्यांना मग्न करत. व्यापाऱ्यांना त्या बेटाची माहिती नसताना, ते तिथे थांबत असत. पण यांवाणारांपैकी कचितच कोणी परत येत असे. बाकीचे सारे त्या बेटावरच्या विचित्र राक्षसाचे खाद्य बनत. परत आलेले लोक म्हणत की, तो राक्षस ताळमाळसारखा आहे, सहा-सात फूट भाडवा आहे. हात पसकन एकाच वेळी तो चार-पाच माणसांना हाताच्या विळख्यात पकडतो ! त्यामुळेच होपाचे नाव 'राक्षस-होपा' पडले, गेल्या कित्येक वर्षात त्यावर कोणी पावूनही देखले नव्हते.

राजा आपल्याला त्या बेटावर पाठवणार असल्याचे कळल्यावर गरीबाला भीतीने कापरे भरले, थरथर कापत तो राजाला म्हणाला

“महाराज, बोलण्याचा भरत कोहीच्या बाहेरच बोलून गेलो गी ? क्षमा करा मला ! माझ्यावर दया करा. गरीबपणा इतकी कळकळ शिखा देणं भुलित आहे काय, विचार करा आपणच !”

त्याचे श्रम पाहून राजाला आनंद झाला ! हसतच तो म्हणाला, “बा ! शिखेतून वाचायची इच्छा आहे तुझी ? वाचू अकशील तु, तुझ्या हातच आहे ते, तू आतापर्यंतच बोललेलं सगळं छोटं आहे, थोडर टके चुक आहे-शरीर कबूल करत असशील, तर तुला शेत अत्ता तुला परत मिळवून देतो.

तुला सगळं करी घेऊन जाईल, धाडिवाय तुला खपसं धन आणि सोनं दिलं जाईल, केतोरस कढलं !”

गरीबाने थोडा विचार केला, त्याला परमेश्वर साठवला, त्याच्यावर त्याचा आजपर्यंत पूर्ण विश्वास होता, अन्नापासूनच वडोलाच्यांनी मांगिलेल्या खडेची आठवण झाली. त्याला वाटले की या साऱ्या थड्या विसरून-ज्या भगवंताच्या भरोशावर आपण जगत आलो, त्याला विसरून, स्वार्थी पणाने राजाच्या ‘हो’ ला ‘हो’ म्हणजे म्हणजे

कृतज्ञता, नीचपणा आहे.

दृष्टपणे तो म्हणाला, “मातक, राजान दोषावरच मर्यादचं माझ्या तनूतरी निहितं असेल, तर मला मुत्युपासून कोणीच वाचवू शकणार नाही, पाहवा मला तिथे ! देवाची इच्छा असेल, तर होईल, आता माझ्या नायकी-मुलांचा ज्ञस्त ! असली दया अन् त्यांचं भाग्य !” अन् त्याने हात जोडून कर्मस्कार केला.

त्याचे हे बोलणे ऐकून राजाच्या मनला त्याच्या वडूला जो थोडो बहुत सल्लागृतां होती, तीही नाझंशी आली. आता तोही हट्टाला पेटला, त्या गरीबा कडूनच त्याने क्षमाधिकाऱ्याला खबर कळवली आणि त्याच्या कुटुंबासह त्याला राजधानीला न्यायची व्यवस्था केला खरं काय, हे कोणासाठी वळले नाही, त्यामुळे सर्वांना गरीब शेतकऱ्याचे भाग्य अजुनही - असे वाटले.

राजधानीत पोचल्याबरोबर राजाने गरीबाच्या कुटुंबाच्या गृहण्याची व्यवस्था केली आणि रहस्यपूर्वक त्याला राजस-द्वोपावर पाठवायची व्यवस्थाही केली.

अपूर्ण

धाडसी राजपुत्र

धडलपूर राजा आत्मस्मिक मरण पावल्यानंतर त्याचा भाऊ वीरसिंह हा सिंहसनावर बसला, परंतु महाराजांचा थारा वर्षांचा एक मुलगा होता, त्याचे नाव होते तुर्यसिंह. राजा वनव्याप्तंतर वीरसिंहच्या मनात दुर्बुद्धी भुजवली, सूर्यसिंहचा यश केला, तर आपल्याला राजपद निरंतर प्राप्त होईल असा त्याने विचार केला.

मन्याने त्याचा हा विचार ताठला आणि राजपुत्र सूर्यसिंहचा जीव वाचवायचे ठरवले. एक दिवस राजपुत्राला घेऊन तो सरहद्दीवरील कुण्ठाडाकडे निघाला, तिथली राणो ही मन्त्याची मायशीव होती.

रक्षकाकाळपर्यंत दोघे अंजनपूर नावाच्या गावात पोचले. गावच्या एका धनवान शेतकऱ्याने या दोघांना आश्रय दिला, अन् त्यांचा चांगला पाहुणार केला. पण आपल्या बरोबरच्या राजपुत्राकडे सर्वजण आधारी

पहात असल्याचे नमून मन्त्याला नवल वाटले. पाचे कारण त्याच्या लक्षात येईना, शेतकऱ्याचा मुलगा अगदी हुबेहूब राजपुत्रासारखाच दिसत असल्याचे पाहून मन्त्या वकिला झाला व लोकांच्या आश्चर्याचे कारणही त्याच्या लक्षात आले, वेहण, आकारमान, भुची व शेवटी पालण्यातही दोघांच्यात अगदी साम्य होते; जणू काही जुळी मुलेच ! शेतकऱ्याच्या मुलाचे नाव होते बलराम मन्त्याच्या मनात आले की, या बलरामला आपल्याबरोबर ठेवते तर काही अप्रयोगही होऊ शकेल, ती शेतकऱ्याला म्हणाला, “आपल्या पुत्राला तु राजपुत्राचा मित्र म्हणून आमच्याबरोबर पाठवलंय, तर त्याच शक्तिच तुजलेल, मी तुला बरपूर धाडशी देईन.” शेतकऱ्याने मोठ्या आनंदाने ते मान्य केले.

सुन्वी आता राजकुमार व शंकराम या दोघांनाही घेऊन निघाला व चार दिवस प्रवास

दिवसीम शंकराम 'बलराम' ते प्रकाशित करतील

करून कृष्णगडला पोचला. तिथल्या महा राणीचे पाहुण्याच्या रहाण्याची शुद्ध वयवस्था केली. दिवस जात राहिले. रागदात्री राजपुत्र व बलराम यांची वाट येथी जमली.

बऱ्याच दिवसानंतर वीरसिंहाला राजपुत्र कृष्णगडावर असल्याचे समजले व त्याने सैन्य घेऊन जाऊन कृष्णगडाला वेढा घातला.

आपल्यामुळे मावशीं अडवणीत पडू नये अशी धावतगिरीच्या मन्त्र्यांची इच्छा होती. रागदात्री तो हाती पांढरे निशाण घेऊन वीरसिंहशी तह करण्यासाठी गढाबाहेर आला. 'राजपुत्र सूर्यसिंहला आपल्या हाती सोपवले तरच आपण कृष्णगडचे दुरुस्ताने करू शकू' अशी अट त्याने मन्त्र्याला घातली. मन्त्री जाता येतात पडला. वीरसिंहची मागणी पुरी केली, तर राजपुत्राला

वाचवण्यासाठी केलेले सर्व प्रयत्न वायू जाणार होते, आता काय करावे असा प्रश्न मन्त्र्याला पडला. आता राजपुत्राला वाचवण्याचे बलरामला राजपुत्राच्या जागी वीरसिंहच्या हाती सुपूर्त करायचे.

बलरामला एकांतात बोलावून मन्त्री म्हणाला, "मुला, शत्रू राजाची इच्छा आहे की, मी राजपुत्राला त्याच्या स्वाधीन करावे. पण असं केले, तर दाट अक्षता आहे की, तो सूर्यसिंहला साखळ दाखील ! त्याऐवजी मी तुलाच 'राजपुत्र' म्हणून त्याच्या हवाली करू शकतो. पण कदाचित त्यामुळे तुझ्यावर प्राणसंकट येईल. काय करावं हे समजत नाहीस मना."

मन्त्र्याचे बोलणे ऐकून बलराम म्हणाला, "माझा, जीव गेल्या, तरी बेहतर ! पण राजकुमार जिपलत राहिला, की असले तर पुन्हा आपले राज्य हाती येईल आणि राजवंशाचे रक्षण होईल. मला पाठवा शत्रुराजाकडे. पण एक मात्र करा, की राजपुत्राला हे कळू देऊ नका."

बलरामच्या बोलण्याने मन्त्री प्रसन्न झाला. यानंतर बलरामच्या आंगावर राजपुत्राचा वेष आणि आपूणच खटवर्मा गेली आणि बाही गैरिक बरोबर घेऊन त्याला कृष्णगडाबाहेर वीरसिंहच्या तळावर पाठवण्यात आले.

बलराम गेल्यानंतर थोड्या वेळाने सूर्यसिंह त्याला शोधू लागला. काही शिपाई त्याला किल्ल्याबाहेर घेऊन गेल्याचे राजपुत्राला समजले वीरसिंह आपला प्राण घ्यायला.

टपला असल्याचे त्याला माहीत होते. चाला हेही माहीत होते की, बलरामला पहण्यारा प्रत्येकजण त्याला राजकुमारच समजणार आहे. इतकत एका शिपायाची तलवार घेऊन घेऊन तो खूप वेगाने किल्ल्याबाहेर पडला.

बलराम वीरसिंहच्या तळावर पोचल्या बरोबर तेथे उपस्थित असणारे गवडेजण त्याला राजपुत्र सूर्यसिंहच समजले आणि आपसात 'आपले छोटे महाराज आले' असे मोठ्या आनन्दाने ओरडू लागले. वीरसिंहने त्या सर्वांना बाहेर घालवले आणि बलरामला तो म्हणाला, "खूप दिवसांनी हाती लागलोस भाईया. तू भाईया आणि सिंहासनाच्या मध्यात अटपट्या आहोस. आत्ताच तुला मारून तो दूर करते वध. माझा मार्ग निष्कटक होईल." अन् त्याने म्हातानून तलवार बाहेर घेतली.

बलराम निर्भयपणे आभा होता. तो म्हणाला, "मला मारल्याने, तुझे भले होणार नाही. आता तुझ्या हाती असलेले सिंहासनही घालवून वधशील तू !" वीरसिंहने बलरामवर झडप घातली, पण तो त्याच्या हाती चाला नाही. तो मोठ्या चपळाईने दकडें दिकडें पळत

होता ! इतक्यात तबुच्या द्वाराशी आलेला राजकुमार ओरडला, "घाबा !" त्याला पाहून वीरसिंह आश्चर्यचकित झाला. त्याला समजना की एकाच वेळी दोन राजकुमार आपल्या तबुत कसे ? मनाच्या या गोंधळलेल्या अवस्थेत त्याच्या हातातली तलवार गळून पडली. दुसऱ्याच क्षणी राजपुत्र सूर्यसिंहने वीरसिंहवर झडप घातली आणि पकडून बारात त्याचे मातक धरावेगळे केले. वीरसिंहच्या मृत्यूचा खबर पोचताच सैनिकांनी राजपुत्राला घेरले. परन्तु वीरसिंहने राजकुमारालाच मारण्याचा वाट घातला असल्याचे कळल्यावर ते त्याच्यावर फार खूश झाले. त्याने केले ते योग्यच केले हे त्याला पडले.

यातून मन्त्री राजपुत्र व बलराम यांना घेऊन राजधानीत पोचला. राजकुमाराला तबुकरच राज्याभिषेक करण्यात आला. राजप्रतिनिधीं बसून मन्त्र्याने अज्ञान बऱ्याच राजपुत्र सज्जान होई पर्यंत राज्यकारभार सभाळवा व नंतर सर्व काही त्याच्या हाती होण्याकडे. बलराम अनेक जहागिरींचा मालक बनला आणि त्याने आजन्म आपले मित्रकर्तव्य बजावले.

